

Effekter av forskning på utenforskap og samfunnssikkerhet

Case-studie av Oxford Research AS

Knowledge for a better society

Oxford Research utvikler kunnskap for et bedre samfunn, ved å kombinere vår kompetanse innen forskning, strategi og kommunikasjon.

Vi gjennomfører undersøker, analyser og evaluerer på tvers av fagområder og på en rekke tematiske felt, inkludert nærings- og regionalutvikling, velferdsområdet, arbeidsmarkeds- og utdanningsområdet, samt på forsknings- og innovasjonssystemer.

Vi legger til rette for implementerings- og endringsprosesser basert på utfallet av våre utredninger og analyser.

Oxford Research ble etablert i 1995 og er en del av Oxford Group. Vi har kontorer i Danmark, Norge, Sverige, Finland, Latvia og i Belgia (Brussel).

Oxford Research AS

Østre Strandgate 12
4610 Kristiansand
Norway
(+47) 40 00 57 93
post@oxford.no
www.oxford.no

Oppdragsgiver

Norges Forskningsråd

Prosjektperiode

September 2022 – februar 2023

Team

Prosjektleder:

Yngve Schrøder Tufteland

Assisterende prosjektleder:

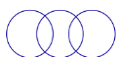
Bjørn Brastad

Prosjektressurser:

Elisabet S. Hauge

Sunniva Weschke

Ulrik Ruschke



The venn-diagram is a stylistic representation of Oxford Research's efforts to combine competences in research, strategy and communication, in providing knowledge for a better society.

Forord

Oxford Research har på oppdrag av Forskningsrådet gjennomført et prosjekt bestående av fem case-studier for å illustrere effekter av forskning på utenforskap og samfunnsikkerhet. Formålet med oppdraget er å imøtekomme økende behov for å vise frem effekter og nytte av offentlige midler til forskning.

Oppdraget har konsentrert seg om å illustrere tre hovedtyper av effekter:

- Utvikling av kunnskapsfeltet: Hvordan forskningen flytter grensene for erkjennelse, bidrar til utvikling av norske forskningsmiljøer av høy kvalitet og flytter forskningsfronten internasjonalt.
- Politiske og forvaltningsmessige effekter: Hvordan forskningen påvirker og endrer politikkenes retorikk, og forvaltningens instruksjoner, retningslinjer og praksis.
- Kulturelle effekter: Hvordan forskningen fører til endringer i tenkning, ordskifte, kultur og retning innenfor ulike samfunnsområder

De ulike casene har på hver sin måte tatt opp viktige temaer for samfunnsutviklingen, og aktualiteten av temaene har blitt mer sentral fra prosjektene ble igangsatt frem til i dag. For prosjektene Forskningsrådet finansierer er bidraget ofte indirekte gjennom de akkumulerte effektene av forskning, slik disse kommer til uttrykk i kunnskapsutviklingen, i forvaltningen og i det offentlige ordskiftet. I noen av casene har vi imidlertid funnet at effektene er mer håndgripelig og direkte enn dette. Vi har blant annet funnet eksempler på at forskere har blitt brukt av fagdirektorater og som ekspertvitne i retten og at forskningen har avledet kommersiell innovasjon.

Vi takker Forskningsrådet for et spennende og utfordrende prosjekt og for godt samarbeid underveis.

Kristiansand 7.2.2023
Yngve Schrøder Tufteland
Sjefsanalytiker
Oxford Research AS

Innholdsfortegnelse

1. Overordnede funn	1
2. Caser	6
2.1 HOMERISK	7
2.2 Social inequality and housing over the life course: good choices or lucky outcomes?	14
2.3 Security in IoT for Smart Grids	20
2.4 Muslim Politics and Governance of Islam: Interactions of Structure and Culture in Multireligious Europe	27
2.5 Work-home strains	32
3. Teoretisk og metodisk rammeverk.....	36
3.1 Analysemodell	36
3.2 Gjennomføring av case-studier	39

1. Overordnede funn

I denne rapporten har vi satt oss fore å finne eksempler som belyser hvordan forskning på samfunnssikkerhet og utenforskap får betydning i samfunnet. Vi har valgt å samle noen overordnede refleksjoner på tvers av casene i dette kapitlet om overordnede funn. Helt overordnet tyder gjennomgangen av casene på at Forskningsrådet finansierer prosjekter som har sterk relevans for samfunnsutviklingen, at prosjektene er viktige byggesteiner for akkumulert kunnskapsutvikling og miljøbygging, samt at forskningsmiljøene blir brukt i forvaltning og politikktutforming på flere måter.

Samfunnsaktuelle forskningsprosjekter

Forskningsprosjektene som vi har studert i dette case-studiet er meget forskjellige, både når det gjelder tema, omfang og prosjektorganisering. Det de har til felles er imidlertid at de alle ser ut til å treffe godt når det gjelder aktualitet i samfunnet. Vi kan til og med se at aktualiteten av temaene fra forskningsprosjektene, henholdsvis samfunnssikkerhet, sosial boligbygging, Internet of Things, religiøse gruppers plass i samfunnet og den totale belastningen for arbeidende mødre har vært sterkt økende i tiden fra forskningsprosjektene ble satt i gang frem til i dag. Dette illustrerer viktigheten av Forskningsrådets bidrag i å sikre langsiktig finansiering av forskning på sentrale områder.

Indirekte og akkumulerte effekter av forskning

I dette arbeidet har vi langt på vei bygd opp under funnene i tidligere forskning om at det bare unntaksvis lar seg gjøre å spore direkte effekter fra forskning innen humaniora og samfunnsvitenskap. Vi har derfor i flere av tilfellene illustrert bidraget av de aktuelle forskningsprosjektene ved å bruke dem som eksempler på forskning innenfor et gitt felt, og beskrevet hvordan det helhetlige forskningsfeltet får akkumulerte effekter for kunnskapsutviklingen, forvaltningen og effekter i samfunnet overordnet. Det er i så måte illustrerende at det ene caset vi undersøkte som har bakgrunn fra IKT-forskningen, er det som kan vise til flest direkte og håndfaste effekter i ettertid. Det vil imidlertid ikke si at de andre prosjektene, som er basert i humaniora og samfunnsvitenskap er mindre viktige, men at de sistnevntes effekter er indirekte og de spesifikke koblingene mellom forskning og effekt ikke lar seg avdekke i et prosjekt av dette omfanget.

Forskningsprosjekter som mer enn summen av bestanddelene

En annen implikasjon vi har sett flere antydninger til er at prosjekter med mange leveranser i form av doktorgrader og artikler må ledes slik at summen av prosjektet blir mer enn dets bestanddeler. Med andre ord at totaliteten i leveransene kan gi aggregerte betraktninger på store samfunnsspørsmål og forskningsspørsmål, utover at leveranser

hver for seg er av høy kvalitet. Her viser casene innbyrdes variasjon. På den ene siden kan det kreve en mer aktiv prosjektledelse i mange tilfeller, og at Forskningsrådet ser hen til denne kompetanse ved tildeling. På den andre siden har vi sett at Forskningsråd-prosjektene har fungert kompetansehevende for yngre forskere ved at de har hatt prosjektlederansvar eller hatt utvidet operativt og koordinerende ansvar i prosjektteamene.

På kompetansesiden viser studien hvordan Forskningsrådsprosjektene for forskerne er viktige byggesteiner i deres karrierer. Med enkelte unntak er det imidlertid utfordrende for dem å si om akkurat én leveranse, eller deltakelse i ett spesielt forskningsprosjekt har vært avgjørende for karriereutviklingen.

Bruk av forskning i forvaltningen

Gjennom finansiering av forskningsprosjektene vi har studert bidrar Forskningsrådet til å utvikle sterke forskningsmiljøer samtidig som det produserer nyttig kunnskap for forvaltning, politikk og praksis. De tar opp temaer fra en utlysning, ofte i tråd med føringer fra finansierende departementer, og har en tydelig anvendt dimensjon, selv om funnene ikke blir brukt direkte i forvaltningens arbeid.

Så å si alle intervjudeltakerne fra forvaltningen var innom at deres institusjoners kontakt med forskere er basert på forskernes innsikter og perspektiver innenfor bredere forskningsfelt. Utover helt konkret bestilte forskningsprosjekter er dialogen basert på et ønske fra forvaltningens side om å øke bevissthet og refleksjon, inspirere til egen kunnskapsutvikling, og ta i bruk nye innsikter i ulike sammenhenger. Innenfor forskningsområder relatert til utenforskap og samfunnssikkerhet er det ofte divergerende synspunkter også i forskermiljøene. Kontakten forvaltningen har med forskerne dreier seg derfor heller om å få innsikt i ulike perspektiver på feltet, enn kun å motta det som anses som «sannheten» om et felt.

En refleksjon som går på tvers av casene handler om kontrasten mellom oppdragsforskning og forskning finansiert av Forskningsrådet. Flere av intervjudeltakerne intervjuet i denne studien, både forskere og representanter i forvaltningen, trekker frem at forskningsresultater fra oppdragsforskning ofte vies mer interesse fra forvaltningen. Dette er også naturlig siden det er virksomhetene selv, eller over- eller underordnet virksomhet som har bestilt denne forskningen direkte. Som en av dem uttalte: «*avstanden til beslutningsnivåer er større i Forskningsrådsprosjektene*» (men begge deler er nyttige). En implikasjon av dette er at forskere selv må forvalte funn og forskningsresultater fra prosjekter finansiert av Forskningsrådet mer aktivt når det gjelder å nå ut til interessenter og eventuelt det bredere offentlige ordskiftet. De opplever i langt mindre grad etterspørsel etter de konkrete resultatene og formidling av disse fra Forskningsråds-finansierte prosjekter.

Forskningsrådsprosjektene blir av de samme vurdert å være med på den langsiktige oppbygningen av kompetanse og forskningsmiljøer av et gitt felt relatert til samfunnssikkerhet og utenforskap. Et illustrerende sitat om dette var «*Finansiering via Forskningsrådet er mest på å bygge miljøer langsiktig, mens oppdragsforskningen gir oss svar på akkurat det vi lurte på akkurat da. Men for at vi skal kunne få gode svar må det finnes kompetente miljøer.*» Systemet i Forskningsrådet blir likevel utfordret på at prosjekttanken ikke er eksplisitt nok på oppbygging av miljøer, og at dette ikke hensyntas tilstrekkelig i vurderingen av prosjektsøknader.

Flere av informantene fra forvaltningen er inne på at redueringen av egne midler til forskning i de operative direktoratene har fjernet virksomhetens eierskap til forskning og påvirkning av denne. Egne midler forplikter organisasjonene mer til å tenke ut bestillinger, og forplikter også disse mer til anvendelse av resultatene. De ser likevel at det er et potensial for større involvering i Forskningsrådsprosjekter gjennom å for eksempel bidra i eller ta initiativ til Kompetanse- og samarbeidsprosjekt i Forskningsrådet. Virksomhetene som har ansvar innenfor samfunnssikkerhet og utenforskap har imidlertid alle vært svært presset de siste årene slik at løpende problemløsning har måttet blitt prioritert foran utviklingsoppgaver.

Forskningen i det offentlige ordskiftet

Flere forskere på prosjektet har hatt betydning for det offentlige ordskiftet. Noen tilfeller belyser også hvordan selve tematikken i prosjektet foregår på politiserte felt, eller har implikasjoner for omstridte, tilgrensende debatter. Ofte ser forskerne det som sin misjon å tilføre nyanser og vise kompleksitet ved å formidle sin kunnskap. På den andre siden må forskerne selv være bevisste på at deres perspektiver også er basert på antagelser og vurderinger.

Metodiske valg og implikasjoner

Et viktig resultat av dette prosjektet er metodeutviklingen innenfor bruk av case-studier for å dokumentere effekter av forskning. Et mål har vært å foreslå en form for effektsystematisering som vil gjøre det enklere og mer effektivt å gjennomføre tilsvarende case-studier på flere deler av forskningen som er finansiert av Forskningsrådet. Innsikten hver case gir er nyttig ut fra analytisk representativitet, men casene kan ikke si noe sikkert om den objektive/statistiske representativiteten.

Hele universet av mulige case var alle prosjekter som er identifisert med utenforskap og samfunnssikkerhet som tema som er finansiert gjennom budsjettformålene VAM, FINNUT, HELSEVEL, IKT pluss, SAMRISK og EU i perioden 2010 - 2020.

Til utvelgelsen var et forslag i første omgang å samarbeide med oppdragsgiver om å velge ut en bruttoliste av caser blant dem som utmerker seg med høy publisering, som blir

sitert mye, der forskerne blir valgt til å sitte i offentlige utvalg og styrer, der forskerne formidler mye gjennom konferanser og gjennom tradisjonelle medier og i sosiale medier, samt der forskere har hatt god karriereutvikling innenfor eller utenfor academia.

I praksis var det ikke rom for å gjennomføre en utvelgelse med denne fremgangsmåten innenfor rammene av oppdraget. I første omgang valgte vi å grovsortere avhengig av når prosjektet ble avsluttet, og satt krav til seneste avslutningsår for 2020. Dette gjorde vi fordi vi antok at indikasjoner på effekter først ville være mulig å se etter en viss periode, og at det derfor vil være mest relevant å se på prosjekter som ikke var helt nylig avsluttet. Samtidig antok vi at prosjektene heller ikke burde ligge for mange år tilbake i tid fordi det erfaringsmessig vanskeliggjør å finne frem til gode informanter – personer skifter jobber og arbeidsfelt, og dette gjør datainnsamlingsprosessen betydelig for tidkrevende innen ressurs- og tidsrammen satt for oppdraget.

Etter en grovsortering valgte vi 10 prosjekter med variasjon i følgende kriterier:

- Budsjettstørrelse
- Sektor
- Fagområde/budsjettformål
- Spredning i institusjoner
- Tematikk

Vi vurderte også prosjektenes egne beskrivelser av effekter, samt vitenskapelige, brukerrettede og populærvitenskapelige publikasjoner listet opp i Forskningsrådets prosjektbank. Ut ifra disse beskrivelsene valgte vi prosjekter som viste variasjon i publikasjoner og formidling, samt variasjon i hvilke effekter som er beskrevet.

For å ytterligere redusere utvalget til fem endelige caser, har vi gjennomgått materialet vi har mottatt fra oppdragsgiver med de fulle beskrivelsene av prosjektsøknad og sluttrapport. Vi har deretter drøftet de ti casene i teamet, og valgt fem caser med god spredning i de overnevnte kriteriene, med ekstra fokus på tematisk variasjon, hvor vi vurderte at det var viktig å ha en fornuftig variasjon både i budsjettformål, hvilket fagområde prosjektet tilhører, samt hvordan prosjektet relaterer seg til temaene utenforskap og samfunnsikkerhet. I tillegg har vi, så langt dette er beskrevet i dokumentene, valgt ut prosjekter som vi antok kan belyse ulike typer av effekter. Prosjektteamet hadde dessuten kjennskap til forskningsfeltet selv, og ønsket i utgangspunktet å inkludere prosjekter som var ledet av forskere som er kjent for å formidle mye, og som vi vet sitter i ulike utvalg. Når vi kom til rekrutteringsfasen viste det seg imidlertid at nettopp disse var så travle at de ikke ønsket å stille opp. Prosjektene deres ble derfor valgt bort.

Det endelige resultatet av utvelgelsesprosessen er fem caser som er presentert i kapittel 3.

Videre arbeid med å dokumentere effekter av forskning gjennom case

Læringen fra gjennomføring av dette prosjektet kan brukes av Forskningsrådets videre arbeid med å dokumentere effekter av forskning også innenfor andre felt hvor det er utfordrende å avdekke årsakssammenhenger. I en presset økonomisk situasjon fremover mener vi at det er særlig viktig å gjennomføre dette på en kostnadseffektiv måte. I dette prosjektet har prosjektteamet måtte bruke uforholdsmessig mye ressurser på rekruttering av intervjudeltakere. Vi er bekymret for at vanskelighetene med å få forskere, og øvrige interessenter, i tale i forbindelse med flere av casene i dette prosjektet er en illustrasjon på forskningens forhold til formidling.

I fremtidige case-studier anbefaler vi derfor for det første at Forskningsrådet selv deltar i utvelgelsen av prosjekter som organisasjonen mener er gode kandidater for å beskrive effekter av forskning. Vi tror en slik tilnærming som tar utgangspunkt i «beste case» vil være nyttige for arbeidet med å utdype, nyansere og forbedre Forskningsrådets egen virkningskjede. I tillegg tror vi at dette vil være den mest hensiktsmessige måten å rette styringsinformasjonen i en mer tilgjengelig sammenheng for finansierende departementer.

For det andre anbefaler vi at Forskningsrådets tildeling av midler kan inkludere en klausul om at prosjektdeltakerne sier seg villige til å bidra i denne typen studier inntil et gitt antall år etter prosjektavslutning. Dette er en form for klausuler som er gjengs hos andre statlige tilskuddsytere, som for eksempel Innovasjon Norge.

2. Caser

Det endelige utvalget, basert på utvelgelsesprosessen som er beskrevet i kapittel 2 var følgende prosjekter:

- HOMERISK
- Social inequality and housing over the life course: good choices or lucky outcomes?
- Security in IoT for Smart Grids
- Muslim Politics and Governance of Islam: Interactions of Structure and Culture in Multireligious Europe
- Work-home strains

I de følgende underkapitlene presenteres prosjektenes hovedinnhold, og våre funn fra disse hva gjelder bidrag til utvikling av kunnskapsfeltet, effekter i forvaltning, samt kulturelle effekter i samfunnet for øvrig. Der det er relevant har vi også beskrevet dynamikken mellom forskningen og de ulike effektformene.

2.1 HOMERISK

2.1.1 Kort om prosjektet

HOMERISK-prosjektet, som ble gjennomført mellom 2014 og 2018, så på sårbarheten til husholdninger som har blitt svært avhengige av strøm og informasjonsteknologi, og på at myndighetene ikke har tilstrekkelig hensyn til denne sårbarheten. Prosjektet fokuserte på husholdninger som den sentrale konteksten for krisehåndtering, og undersøkte folks kunnskap og livssituasjoner for å se på de ressursene hushold kan representere i slike situasjoner. Prosjektet brukte både kvalitative og kvantitative metoder, og gjorde sammenlikninger mellom husholdenes kunnskaper, holdninger og handlinger og forskjellige myndigheters beredskapsplaner, samt sammenliknet beredskapen i hushold og myndigheter i Norge, Sverige og Island. Målet med prosjektet var å bidra med både akademisk og samfunnsmessig relevant kunnskap. Prosjektet ble ledet av SIFO, som ønsket å bidra med sine perspektiver som "outsidere" i forskningsfeltet knyttet til samfunnssikkerhet. SIFO hadde observasjoner over tid om nedbygging av beredskapfeltet og en økende sårbarhet hos husholdninger, og ønsket å sette fokus på dette og på de utnyttede ressursene hos myndighetene i beredskapssammenheng.

I studien har det vært brukt sammenligning som analytisk verktøy: For det første ble det foretatt sammenlikninger mellom husholdenes kunnskaper, holdninger og handlinger og forskjellige myndigheters beredskapsplaner (vertikal sammenligning) for å identifisere hvor funksjonelt dette samspillet er og derav foreslå punkter som kan forbedres. Her ble det blant annet gjort feltarbeid i lokalsamfunn som hadde opplevd to konkrete krisehendelser (brannen i Lærdal og stormen Dagmar på Nord-Vestlandet). Det ble også gjennomført intervjuer i hushold i Oslo og i lokalsamfunn som ikke hadde vært gjennom slike store krisehendelser, gjennomført en landsrepresentativ survey og foretatt dokumentanalyser. For det andre, for tydeligere å kunne avdekke styrker og svakheter i samspillet mellom offentlig og folkelig beredskap (horisontal sammenligning), ble beredskapen i husholdene og hos myndighetene i Norge sammenliknet med forholdene i Sverige og på Island.

HOMERISK fant at den økte digitaliseringen har gjort at mange samfunnsviktige aktiviteter både er avhengig av strøm og IKT infrastruktur og av at arbeidsoppgavene utføres av husholdene selv. Hushold har dermed blitt svært sårbare for infrastrukturbrudd samtidig som deres formelle egenberedskap har gått ned. Ansvaret for beredskap og krisehåndtering ligger hos myndighetsaktører som har begrensede ressurser. HOMERISK viste at hushold og sivilsamfunnsaktører har ressurser som kan mobiliseres i beredskaps og krisehåndteringsarbeid, men at dette potensialet i liten grad benyttes av myndighetsaktørene.

2.1.2 Kunnskaps- og kompetansemessige resultater

HOMERISK tilførte ny kunnskap om sårbarheten og den gjensidige avhengigheten mellom aktørene i beredskapssystemet som helhet, og pekte på de store forskjellene som finnes mellom by og land. Prosjektet ledet til 11 vitenskapelige utgivelser, syv artikler og fire rapporter. Prosjektet innebar en stipendiat-stilling, som resulterte i en phd.-avhandling basert på tre artikler. Det ble også produsert 19 brukerrettede formidlinger, i form av seminarer og presentasjoner av funn og materiale fra forskningsprosjektet og 3 populærvitenskapelige formidlinger.

Det ble ytterligere laget to utstillinger gjennom prosjektet, én digital utstilling gjennom SIFO og én permanent utstilling på norsk teknisk museum i Oslo som er nærmere omtalt i 3.1.4.. I tillegg førte prosjektet til 5 oppslag i massemedia, en kronikk og deltakelse på podkast hos Aftenposten, samt ytterligere tre oppslag relatert til utstillingene og arbeidet ellers.

Det var samarbeid med utenlandske institusjoner i Sverige og Island med midler på om lag 1,4 millioner NOK fra prosjektet. Prosjektet hadde også direkte koblinger til forvaltningen, gjennom det formaliserte samarbeidet med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

Prosjektleder opplyste om at det var konkrete planer for å videreføre arbeidet i samarbeidet med svenske myndigheter, og med lokale myndigheter i Oslo, men at det ikke var mulig å skaffe finansiering til dette.

2.1.3 Forvaltningseffekter

I dette caset har vi undersøkt forvaltningseffektene av forskningsprosjektet, og relatert forskning innenfor særlig samfunnssikkerhet gjennom intervjuer med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og med Justis- og beredskapsdepartementet. DSB var direkte involvert som faglig samarbeidspartner i prosjektet.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

Prosjektleder forteller at den direkte forvaltningseffekten først og fremst kommer gjennom prosjektets samarbeid med DSB. Dette samarbeidet gjorde i sin tur at SIFO og DSB utviklet samarbeidsrelasjoner til gjensidig nytte. Prosjektleder vurderte at DSB oppfattet det som veldig betryggende at både forskere og forvaltning tenkte i samme baner. Prosjektleder opplevde også at direktoratet som utøvende organ viste stor interesse og lydhørhet, mens det var mer usikkert hvorvidt forskningen ble lagt merke til på policynivå.

Både tidligere og nåværende forskningskoordinator i DSB bekrefter langt på vei prosjektleders betraktninger. På samme tid som HOMERISK ble fullført hadde DSB

igangsatt en egenberedskapskampanje. DSB brukte dessuten en av forskerne fra prosjektet aktivt i det videre arbeidet inn mot kommuner og andre myndigheter. Gjennom samarbeidet med HOMERISK ble DSB særlig gjort oppmerksomme på vanlige folks mangel på kjennskap til det formelle beredskapssystemets evne til krisehåndtering. Man hadde ikke tatt høyde for at det var lite kunnskap i befolkningen om hva de får hjelp til og hva de ikke får hjelp til i konkrete situasjoner. DSB ble også gjort mer oppmerksom på betydning av uformell kunnskap, personlige nettverk og delvis formaliserte strukturer gjennom sivilsamfunnet.

DSB har som mål å bruke FoU å understøtte forskningsbasert kunnskap som gir bedre oversikt over risikobildet i samfunnet, samt å få kunnskap om i hvilken grad direktoratets virkemidler bidrar til å endre risikobildet i ønsket retning. Forskning om dette generelt, og innenfor flere av DSBs fagområder, oppleves som fraværende eller for lite synlig.

DSB jobber for å holde seg faglig oppdatert basert på kunnskapsbildet på alle sine fagområder. Mye av dette er egenprodusert, og noe av det understøttes av forskningsaktivitet. DSBs samhandling med forskning er oftest basert på direkte kontakt med de aktuelle forskningsmiljøene. Et eksempel på dette er direktoratets samarbeid med SINTEFs branntekniske laboratorium RISE. Direktoratets samarbeid med forskningsmiljøer dreier seg både om tekniske og samfunnsorienterte temaer, og fokuset er å fremskaffe kunnskap om overgripende problemstillinger. Direktoratet har dessuten et godt og langt institusjonelt samarbeid med Universitetet i Stavanger, hvor en av DSBs forløpere, Direktoratet for sivil beredskap, var med på å bygge opp forskning på risiko og samfunnssikkerhet som et eget felt. Andre miljøer som nevnes som spesielt viktige er NTNU og FFI. I sistnevnte har DSB bidratt i den rådgivende gruppen i forskningsprogram om beskyttelse av samfunnet. I tillegg til disse har DSB samarbeidet med Universitetet i Sørøst-Norge, Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen, samt med OsloMET i forbindelse med HOMERISK. Ifølge DSB er forskningen som gjennomføres et viktig korrektiv til egen virksomhet som kan gi mer komplekse modelleringer av virkemiddelkjeder. For eksempel brukte DSB tidligere risikoanalyser av krisescenarier som ikke angav noe om kunnskapsstyrken som lå bak. Etter kritikk fra UiS-miljøet har det ført til at DSB også legger frem hvor sikker eller usikker kunnskapen er om sannsynlighet for og konsekvenser av kriser.

DSB hadde tidligere en FoU-strategi, som gjaldt frem til 2020. Strategien ble av ulike årsaker ikke fornyet, primært på grunn av at egne midler til FoU-arbeid ble nedskalert. Dette har gjort at direktoratets mulighet til å orientere seg i forskningsverdenen og bringe inn bekymringer til forskere har blitt begrenset.

Tidligere FoU-koordinator i DSB forklarer at han la stor innsats i å bygge bro mellom fag og forvaltning innen samfunnssikkerhet. For eksempel ble det i 2014 organisert en konferanse der forskere fra hele Norden ble invitert, og som ble gjentatt som en nordisk

konferanse i 2017 gjennom Nordic Society and Security-nettverket i regi av NordForsk. Denne formen for kunnskaps- og erfaringsdeling bidrar til at de som skal bruke forskningsresultatene forstår dem bedre, og for at forskerne i større grad kan målrette forskningen.

Tidligere hadde direktoratet sterkere tilknytning til forskningsprosjekter som søkte midler fra Forskningsrådet. Her ble ofte DSB forespurt om såkalt «letter of intent» som kunne legges ved søknad, der direktoratet uttrykte interesse for prosjektet. Siden Forskningsrådet ikke lenger gir uttelling for dette i søknader om forskningsprosjekter er det naturlig nok færre henvendelser om slike følgebrev. Det var uansett en opplevelse i DSB at det i liten grad ble gitt anledning til å komme med substansielle bidrag i utviklingen av søknader.

DSB har opplevd at utlysningene fra Forskningsrådet har blitt mer generelle og abstrakte etter omleggingen til porteføljestyring, og der internasjonale paneler vurderer søknader uten å være tett på brukerne av forskning i Norge. Til sammenligning opplever DSB at EUs forskningsprogram for samfunnssikkerhet, der JD er delegat og DSB har anledning til å delta, er tettere på behovene i sektoren.

Samhandlingen med forskere er i DSB basert på jevnlig fagseminarer om utvalgte temaer med forskere, hvor forskernes presentasjoner kobles med etatens eget arbeid. Det avholdes «Kunnskapsfrokoster» vanligvis en gang i måneden, der forskere av og til deltar. For eksempel deltok prosjektleder fra HOMERISK på et slikt arrangement. Formålet er å hente inn ulike former for perspektiver på risiko, som også gjenspeiler uenighet både i fagmiljøene og internt i DSB, da samfunnssikkerhet er et felt det ikke er mulig å komme frem til den «riktige» kunnskapen. Slik sett fungerer møtene som en gjensidig utveksling av kunnskap, behov, erfaringer og perspektiver mellom forvaltning og forskning.

På tross av interesse for videre samarbeid fra DSB var det ikke anledning til å systematisere samarbeidet om forskning i det videre, da forskergruppen ikke fikk bevilget midler til å gjennomføre oppfølgende forskning. Prosjektleder legger likevel vekt på at ved å samarbeide med DSB om de nye søknadene videreutviklet man relasjonene og kompetanseutvekslingen, på tross av at søknadene ikke førte frem. Her ble det også opprettet kontakt med ulike former for beredskap i Oslo kommune, og i ulike bydeler, som har ført til uformell kontakt.

Justis- og beredskapsdepartementet

Seksjon for analyse, tilsyn og strategisk planlegging i Justis- og beredskapsdepartementet (JD) var tidligere representert i programstyret for SAMRISK. Seksjonen koordinerer forskning og kunnskapsinnhenting på eget felt, og deltar i departementets FoU-nettverk. I tillegg bestiller og utarbeider seksjonen kunnskapsoppsummeringer og analyser av

samfunnssikkerhetsfeltet. Departementet organiserer også FoU-kafeer, der forskere inviteres til å holde innlegg om, og drøfte, sentrale problemstillinger. Dette senker terskelen for ansatte i departementet til å delta betydelig, spesielt når det gjelder å dra ut på eksterne møteplasser. Avdelingen har også ansvar for krisehåndtering på samfunnssikkerhetsfeltet, og har naturligvis måttet vie ekstraordinært med ressurser til krisehåndtering på grunn av Covid-19 og krigen i Ukraina. Dette har gått utover det langsiktige arbeidet innen håndtering, koordinering og bruk av forskning.

I tillegg til koordinering av forskning på samfunnssikkerhet i bredt har departementets og avdelingens enkeltsaksbehandlere kontakt med relevante kunnskapsmiljøer fra sak til sak. Et eksempel på slik kontakt er rekruttering av forskere til utvalgsarbeid. Disse utvalgene har gjerne påvirkning på politikken ved at kunnskapsbasen i stortingsmeldinger i en betydelig grad er basert på de offentlige utredningene.

JD utøver dessuten mye av sin forskningsrelaterte og -baserte virksomhet via DSB, som har som føring å ha en kunnskapsbasert forvaltning, og som får ulike oppdrag fra departementet om for eksempel kunnskapsoppsummeringer. Forskningen på samfunnssikkerhet, inkludert forskning finansiert av Forskningsrådet, har gjort departementet mer oppmerksom på tverr-sektoriell avhengighet, og økt kunnskap om kritisk infrastruktur. Forskningsresultatene har i sin tur ført til ny politikk, og nye lovbestemmelser og krav på området. Det er likevel ikke grunnlag for å peke på om et gitt enkeltprosjekt har ført til spesifikke resultater. Det er heller snakk om at den samlede produksjonen fra fagmiljøene dytter politikken i en viss retning, samt at saker som blir presentert for politisk ledelse har et mer kunnskapsbasert fundament.

Det blir også påpekt at JD har ansvar for en åpen og offentlig debatt innenfor sitt politikkområde. Fra et demokratisk ståsted har dermed departementet interesse av at det foregår forskning på feltet som ikke har direkte relevans for politikkutviklingen.

2.1.4 Kulturelle effekter

Prosjektleder forklarer at HOMERISK i stor grad var koblet til holdninger i samfunnet, og hvordan forventninger til egenberedskap skal formidles til ulike former for lokalsamfunn og ulike målgrupper.

Indirekte har funnene i HOMERISK fått oppfølging i et prosjekt som tar for seg hvordan digital risiko skal formidles til ungdom, som kan være mer mottakelige for informasjon på arenaer de er fortrolige med.

Prosjektleder skulle gjerne ha sett at det ble systematisk undersøkt i etterkant hvordan holdningsskapende kampanjer om egenberedskap faktisk når ut, og på hvilken måte dette har blitt utviklet i de aktuelle forskningsmiljøene.

HOMERISK hadde en eksplisitt formidlingskomponent gjennom at en utstilling på Teknisk Museum var en del av prosjektet. SIFO er ellers et institutt som driver mye formidling via tilstedeværelse i media. Utover samarbeidet med Teknisk Museum var det ambisjoner om å gjennomføre formidling i lokalsamfunn, men dette ble det ikke funnet midler til.

Øvrige intervjudeltakere vurderer at forskere innenfor samfunnssikkerhet generelt sett er dyktige til å synliggjøre forskningen sin for samfunnet. Det mest brukte og aktuelle eksempelet er Ukraina-krigen og følgene av denne for det norske samfunnet, som er kommentert av forskere i media nærmest daglig. Dette var også tilfelle under Covid-pandemien.

Teknisk Museum

Norsk Teknisk Museum er nasjonalmuseum for teknologi, industri, naturvitenskap og medisin. Visjonen er å være det mest engasjerende, kunnskapsgivende og morsomste museet. Misjonen er å være et nasjonalt referansesenter for forskning, formidling og forvaltning av teknologiens, medisins og vitenskapens historie og muligheter. Museets ansatte kobler historien med nåtid og fremtid. Museet har mer enn 25 permanente og temporære utstillinger om energi, olje, industri, medisin, fly, biler og tog. Teknisk Museum innbefatter også Oslo Vitensenter, hvor besøkende kan utforske naturvitenskapelige og teknologiske prinsipper innenfor temaene energi, fysiske fenomener, kroppen, matematikk og verdensrommet. Vitensenteret jobber med interaktivitet og formidling, og hadde vært involvert i lignende prosjekter som HOMERISK i en årrekke, først og fremst gjennom samarbeid med universitetene. Erfaringene med slik formidling har vært meget gode, og har oppnådd at forskning når langt utover det som ville vært mulig enn på for eksempel universitetenes fagdager.

Samarbeidet om HOMERISK startet med at prosjektleder tok kontakt med forskningsdirektøren på Teknisk Museum tidlig i søknadsperioden. Bred formidling av resultatene av HOMERISK var dermed en viktig del av prosjektet. Selv om det tidligere hadde vært samarbeid mellom Teknisk Museum og SIFO, var samarbeidet knyttet til HOMERISK det første som nettopp hadde fokus på interaksjon.

Teknisk Museum opplevde at HOMERISK hadde en ny og tverrfaglig vinkling som museet ikke hadde mye erfaring med innenfor formidling av naturfaglig forskning. Energi har lenge vært i kjernen av flere tidligere utstillinger, mens problemstillingen om hvordan befolkningen burde agere når strømmen blir borte var nyere felt for dem. Utstillingen ble dermed en vellykket blanding av naturvitenskap og samfunnsvitenskap.

Prosjektdeltakerne i HOMERISK diskuterte flere ulike måter å formidle innholdet fra forskningen på som kunne utføres innenfor de gitte økonomiske rammene. Etter hvert landet man på to interaktive installasjoner på museet. I disse ble det fokusert på å

bevisstgjøre og å gå i dialog med publikum om hvilke objekter de vil ha behov for i en nødsituasjon og hvilke forutsetninger som må være på plass for at de skal fungere under strømbrudd, altså om de er avhengige av tilgang til strøm. Gjennom å vise frem objektene kunne publikum selv ta stilling til hva som er viktig og hva som er mindre viktig i en krisesituasjon. Den andre interaktive installasjonen bar mer preg av spill-tilnærming, hvor publikum ble utfordret på å huske hvor de nødvendige objektene i huset er oppbevart om man har behov for dem under et strømbrudd eller annen kritisk situasjon. I tillegg til de interaktive installasjonene ble også funn fra selve forskningsprosjektet fremvist, men det medgis at det generelt sett er relativt få museumsbesøkende som stopper opp og bruker tid på å lese slik tekst. Hovedgevinsten ligger dermed i å formidle kunnskap og innsikt på en ny måte som er med på å bevisstgjøre om utfordringer knyttet til strømmen vi tar for gitt, og med beredskap generelt, selv om det forenkles betydelig.

For at man skal lykkes med denne typen formidling er man avhengig av at det settes av tilstrekkelig med ressurser til utvikling og samarbeid, både når det gjelder tid og økonomiske midler. Teknisk Museum peker på at for at denne typen formidling skal være vellykket er det avhengig av at koblingen til forskerne oppstår på et tidlig tidspunkt, blant annet for å sikre gjensidig forståelse, forankring og tillitt. Dette var tilfellet i HOMERISK. I tillegg er det behov for at selve utstillingene eksisterer over tid.

Teknisk Museum står som en følge av samarbeidet i forbindelse med HOMERISK bedre rustet til å formidle tverrfaglig forskning. Forskningsdirektøren vurderer at samarbeidet med SIFO var nyttig for museet, og at SIFO på sin side fikk bedre innsikt og kunnskap om formidling. Prosjektet anses av forskningsdirektøren på museet som et godt utgangspunkt for slikt samarbeid, siden det er basert på tematikk som har relevans til vanlige folks daglige liv. Generelt sett opplever Teknisk Museum at også andre museer har langt større vekt på forskningsformidling over tid.

Installasjonene knyttet til HOMERISK har vært svært populære, noe som er illustrert av forskningsdirektøren med følgende sitat «installasjoner som det ikke er reparasjoner på kan man ta bort, for de er ikke interessante for publikum. Og denne har det vært mange reparasjoner på!».

2.2 Social inequality and housing over the life course: good choices or lucky outcomes?

2.2.1 Kort om prosjektet

Forskningsprosjektet *Social inequality and housing over the life course: good choices or lucky outcomes?* ble gjennomført i perioden 2014 til 2019 ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet. Prosjektleder var Lena Magnusson Turner, som gjennomførte prosjektet sammen med et team på 6 andre forskere fra Norge, USA og Sverige, tilknyttet Wayne State University og Michigan State University i USA, samt Universitetet i Uppsala, Sverige. Forskerne har faglighet primært innenfor økonomi og sosial- og urbanegeografi.

Prosjektets hovedproblemstilling var å undersøke sammenhengen mellom sosial ulikhet og boligsituasjon. Prosjektet var delt inn i 4 arbeidspakker, med problemstillinger knyttet til 1) hvordan boligkarriere og andre karrierer i livsløpet er nært knyttet sammen, 2) langsiktige effekter barns oppvekst i utleieboliger, 3) hvordan familiers boligvalg påvirker andre familiers muligheter på boligmarkedet, og 4) konsekvenser for boforhold av ulike typer sjøkk i livet, som samlivsbrudd.

Prosjektet handlet om hvordan bostedet, ikke bare det fysiske, men også nettverk og nabolagseffekter kan forsterke sosial ulikhet, og hvordan bostedet kan være en medierende faktor. Tross at Norge har lav ulikhet i forhold til andre land, så er det økende og gjerne konsentrert i storbyene, ofte i kraft av høyere innvandring. Prosjektet har konsentrert seg om de boligområdene med dårligere kår i Oslo. Forskningen har ifølge forskerne «brakt ny kunnskap om hvordan boforhold og boligmarked påvirker barn og voksnes fremtidige livssjanser, og hvordan sosial ulikhet manifesterer seg gjennom boforhold og boligfordeling.»

Hovedfunnene pekte blant annet på at nabolaget man vokser opp i er et viktig aspekt ved boforholdene senere i livet. Hovedfunnene viste blant annet at 1) de som bodde i eid bolig har større sannsynlighet for å ta universitetsutdanning og videregående skole, 2) foreldre og kommende foreldre er mer sensitive til konsentrasjonen av etniske minoriteter enn de uten barn, og at flere med barn flytter ut av byen, 3) det finnes en sterk sammenheng mellom besteforeldres bosituasjon og sannsynligheten for at barnebarna senere eier egen bolig, og 4) statussammensetningen av nabolag har sterk påvirkning på mobilitet både blant lavstatus- og høystatus-hushold, som indikere en preferanse for likhet.

2.2.2 Kunnskap- og kompetansemessige resultater

Forskningsprosjektet har resultert i 11 vitenskapelig artikler som ble publisert i prosjektperioden. I sluttrapporten ble det opplyst at forskerteamet planla ytterligere fem artikler som ville bli publisert etter prosjektavslutning, hvor vi har funnet tre av disse publisert. Prosjektet har i tillegg bidratt med tre bokkapitler, og finansiert ett doktorstipendiat. De vitenskapelige artiklene er publisert i fagfelleverderte tidsskrifter, og ved litteratursøk fremgår det at artiklene har oppimot 40 siteringer hver for seg. Eksempelvis artikkelen *Status Aversion, Attraction and Discrepancy as Drivers of Neighborhood Selection (2019)*, som ble utgitt i det fagfelleverderte tidsskriftet *City & Community*. Her finner Oria 8 siteringer, Google Scholar 13 siteringer, og Researchgate 49 siteringer.

Prosjektet ble avsluttet i 2019 med en konferanse hvor forskerne presenterte sine funn under de forskjellige arbeidspakkene og problemstillingene. Fagpersoner fra ulike samfunnssektorer ble invitert til konferansen. Resultatene har i tillegg blitt presentert ved en rekke vitenskapelig konferanser, samt i undervisning og ved andre seminarer og presentasjoner. Dette inkluderer 32 brukerretnede publikasjoner og presentasjoner, blant annet frokostmøter arrangert av Husbanken og artikler publisert av medier som forskning.no, Klassekampen og Aftenposten.

Metodiske og tverrfaglige valg

Gjennom et teoretisk rammeverk basert på livsløpsteori og med et omfattende registerdata fra SSB med individdata fra perioden 1990 til 2014, inkludert folke- og boligtellinger mellom 1960 og 2011, var hovedformålet å undersøke hvordan boforhold og boligmarked påvirker barn og voksnes fremtidige livssjanser, og hvordan sosial ulikhet manifesterer seg gjennom boforhold og boligfordelinger.

Teamet, ledet av Lena Turner, ble satt sammen ut fra faglig bakgrunn og var i høy grad et resultat av at forskerne allerede kjente hverandre fra tidligere forskning. Prosjektleder Lena Turner hadde i mange år forsket på samme område i Sverige, og hadde gjennom dette arbeidet bygget opp både forskningsfeltet og gode forskerkolleger. To forskere i teamet var fra USA og hadde i over 20 drevet med forskning på området. Disse forskerne ble viktige ressurser for å undersøke dette emnet i Norge, og å spre forskningen internasjonalt.

Forskerne i teamet hadde forskjellige mål og ambisjoner med undersøkelsene, og et ønske fra forskerne var å skape et rom hvor de kunne gå i dybden med de ulike problemstillingene de hver og en synes var mest interessante. Forskerne forteller i intervju, at det å eie bolig står som et sterkt prinsipp og ønske for mange i Norge, og at dette skiller seg fra andre land. Det er knyttet en selvfølgelighet til ideen og ønsket om at alle skal eie sin egen bolig, og derfor ønsket forskerne å undersøke problemstillingene

knyttet til dette nærmere. I tillegg forklarer de at menneskers livsløp og andre velferdsprosesser er tett knyttet til bolig, og de ønsket derfor å se på dette fra mange ulike perspektiver, og undersøke det både isolerte og i større sammenhenger.

Prosjektet har tatt utgangspunkt i nasjonal registerdata, som er hentet fra SSB. Forskerne rapporterer om at dataene fra SSB har vært svært verdifulle for prosjektet, men at mye av arbeidet ligger i å systematisere dataene for å muliggjøre en analyse. Forskingen er på den måten primært kvantitativ i utformingen. En informant forteller at forskning på boforhold og boligmarked også ofte gjør bruk av mer kvalitative metoder, og at dette i noen prosjekter kan ha stor verdi for å forstå hvordan befolkningsgrupper tenker og agerer. I dette prosjektet har registerdataanalyse blitt prioritert, også for å kunne legge de nødvendige ressurser i å behandle og systematisere de store mengder data som prosjektet bygger på.

OsloMet har hatt en viktig rolle i å dele forskningen på ulike plattformer, blant annet tradisjonelle og sosiale medier, og forskerteamet har hatt kontakt med en rekke journalister som også delte forskningen. I tillegg har forskningen blitt formidlet ved en rekke seminarer, konferanser og forelesninger, og blir brukt aktivt i undervisning. Også de amerikanske forskerne har formidlet forskningen ved internasjonale arenaer i blant annet USA, Nederland og Singapore.

Vitenskapsakkumulering og videre forskning

Forskerne rapporterer om at prosjektet har hatt et viktig bidrag i å bygge opp denne typen viten og kunnskap om boligmarkedet og sosial ulikhet i Norge, og på den måten gjøre fagmiljøet sterkere. Forskingen skriver seg inn i en lang tradisjon av både forskning, undersøkelser og politisk bevisførelse rundt boligeie og bosettingsmønstre. Forskerne understreker at denne typen undersøkelser kun vil fortsette å være relevant for samfunnet, og at prosjektet derfor også var svært relevant for NOVAs forskningsområder. I intervjuene påpekes det at forskningen har stor verdi i å akkumulere viten om dette emnet. Og samtidig at informasjonen og kunnskapen som blir generert i ett prosjekt ikke nødvendigvis er det som løser store samfunnsutfordringer, men nettopp bidrar til å bygge et sterkt fagmiljø og kompetanse.

I forlengelse av prosjektet, har forskerteamet, med unntak av ett medlem, valgt å fortsette forskningen gjennom et nytt prosjekt under samme paraply. Prosjektet *A fair chance? The geography of opportunities* (FAIR) beskrives som i høy grad å være en videreføring av kunnskapen som har kommet ut av *Social inequality and housing* prosjektet. I dette prosjektet går forskerne videre inn i problemstillingene rundt bolig, spesielt i lokal kontekst, og undersøker blant annet hvordan flyttemønstre, barn og ungdom, kjønn og migrasjon spiller en rolle for arbeidsmarkedet man trer inn i. Forskerne beskriver at feltet

er langt fra ferdig utforsket, og har derfor et ønske om å fortsette forskningen både med brede og smale problemstillinger.

Prosjektleder forteller at de i dette nye prosjektet i større grad prøver å formidle resultatene gjennom nye formidlingsmetoder, og har blant annet laget en video med presentasjon av funnene fra prosjektet. Den 2 minutter lange videon *Vår Forskning Viser – Nabolagseffekten*¹ er produsert og publisert av NOVA ved OsloMet, og oppsummerer i korte trekk hva forskningsprosjektet har undersøkt, funnet og hvorfor dette er relevant og viktig for samfunnet å forske på. Prosjektleder Lena Turner har ifølge instituttleder ved NOVA, vært en viktig bidragsyter i denne typen formidlingsprosjekter, og har også bidratt til å løfte frem verdien av denne typen formidling.

2.2.3 Forvaltningseffekter

Forskningsprosjektet ble startet ut fra et behov for kunnskap om boligforhold, livsløp og for å skape et kunnskapsgrunnlag for å håndtere sosial ulikhet i samfunnet. I sluttrapporten beskriver forskerteamet prosjektet som viktig for beslutningstakere, blant annet innenfor sosialpolitikk, boligpolitikk og områdebasert politikk. Forskerne beskriver samtidig hvordan det er vanskelig å si noe om prosjektets langsiktige betydning for samfunnsutviklingen.

Forskningens kvantitative utgangspunkt i form av analyser på registerdata, har ifølge flere informanter muligens ført til at resultatene i høyere grad har vært anvendelige og forståelige for politikere som har fått forskningen presentert, og på den måten hatt større gjennomslagskraft i forvaltningen. Informantene forklarer at funn som baserer seg på tall og statistikk, spesielt tall om hele Norges befolkning, er lette og tilgjengelige for politikerne å bruke. Kvalitative studier er ofte lokale og kontekstavhengige, og det blir dermed vanskeligere å generalisere og trekke to streker under et svar. På den annen side påpeker informantene også at kvalitative studier på mange måter har sin rettmessige plass i denne typen forskning, og at kvalitative undersøkelser ofte gir vesentlig mer kunnskap om prosessene i samfunnet knyttet til bolig og levekår. På den måten formidles også problemstillingene og funnene gjennom narrativer som ofte spiller en rolle i politikkkutforming. Ved NOVA er samspelet mellom kvalitative og kvantitative metoder viktig for denne typen tematikker for å kunne produsere viten som gir en dybdeforståelse og et solid tall- og registerdatagrunnlag.

Prosjektet og problemstillingene skriver seg inn i en politisk kontekst hvor behovene fra politikerne og forvaltningen også påvirker det som undersøkes. Som en informant

¹ [Vår Forskning Viser - Nabolagseffekten - FilMet \(oslomet.no\)](https://www.oslomet.no/forskning/vaer-forskning-viser-nabolagseffekten-film)

påpeker, er prosjektet et viktig bakteppe for debatten om sosial ulikhet, og med på å bevege politikktutforming.

En av forskerne fra prosjektteamet har sittet i *By- og levekårsutvalget* fra 2018 til 2020, og bidratt til å sette forskningsprosjektets tematikker på dagsorden. Utvalget er bredt sammensatt med medlemmer med forskjellige fagbakgrunner, folk fra ulike nivåer i forvaltningen og sekretariater. Blant annet var mange av deltakerne folk som hadde jobbet med tematikken i praksisfeltet. Områdene som tas opp i utvalget favner bredt, og handler om alt fra skole, bosettingsmønstre, infrastruktur, utdanning, flyktningpolitikk, velferd og helse. Forskeren forteller at hun ble forespurt på bakgrunn av hennes forskningsprofil og mange år innenfor feltet, og ikke i utgangspunktet som resultat det spesifikke forskningsprosjektet. Forskerens nettverk og samarbeid med blant annet departementer, Husbanken og kommunal forvaltning har gjennom mange år bidratt til å bygge opp både kontakter og omdømme, og har på den måten etablert hennes navn og profil innenfor feltet.

By- og levekårsutvalget kom i 2020 med en utredning som gjennomgikk levekårs- og integreringsutfordringer i og rundt de store byene i Norge. NOUen inkluderte forslag til strategier og tiltak for å skape gode og trygge lokalsamfunn, og gode levekår og boforhold. I NOUen blir funnene fra forskningsprosjektet brukt aktivt i kunnskapsgjennomgangen.

Barne- og familiedepartementet (BFD) er et av departementene hvor forskning på tematikker som levekår og bolig er svært relevant for departementets arbeid, spesielt når det gjelder problemstillingene rundt ulikhet og lavinntektsfamilier. Ifølge en forskningskoordinator i BFD er denne typen forskning ofte utgangspunktet for tiltak som presenteres i ulike meldinger. Blant annet har de brukt en kunnskapsoppsummering fra OsloMet/NOVA aktivt som utgangspunkt for flere kapitler i strategi for arbeidet med barn- og unge. Videre understreker forskningsrådgiveren at finansieringen via NFR bidrar mest til å bygge opp relevante og sterke forskningsmiljøer langsiktig. For å få svar på tidssensitive og akutte spørsmål, brukes ofte instituttsektoren. Oppdragsforskningen kan gi svar på det departementet eller direktoratet trenger informasjon om der og da. Spesifikke forskningsprosjekter blir på den måten viktige som del av departementets arbeid for å få et helhetlig kunnskapsgrunnlag om deres fagområde, men blir i mindre grad brukt enkeltvis i arbeidet. BFD opererer med en forskningsgruppe på tvers av avdelingene, hvor hver avdeling har en representant som jobber med vitensdeling og å ta i bruk relevant forskning.

2.2.4 Kulturelle effekter

Flere informanter i denne casen har pekt på at boforhold og boligpolitikk lenge har vært emner som har hatt plass i både politikken og ordskiftet generelt. Det å eie sin egen bolig

står som et sterkt prinsipp og ønske for mange i Norge, forklarer forskerne, og dette skiller seg fra andre land. Det er knyttet en selvfølgelighet til ideen og ønsket om at alle skal eie sin egen bolig, og derfor har problemstillingene knyttet til dette også vært interessante for forskerne å dykke dypere inn i. Menneskers livsløp og andre velferdsprosesser er tett knyttet til bolig, og forskerne ønsket derfor å se på dette fra mange ulike perspektiver, og undersøke det både isolert og i større sammenhenger.

Funn fra forskningsprosjektet har blitt publisert i flere tradisjonelle medier, og forskerne har blitt intervjuet av journalister for medier som Aftenposten, Klassekampen, forskning.no, NRK P2 og P1, og Boligpodden. Ifølge en journalist som har skrevet om prosjektets funn, har mange forskere blitt flinkere til å formidle sin forskning, både ved å kontakte journalister og ved selv å skrive kronikker. En annen journalist vi snakket med, forklarer at de fikk kontakt med en av forskerne i teamet, og plukket opp studien som virket interessant og relevant for mediet. De understreker at det ofte er en del tilfeldigheter i hvordan denne typen forskningsprosjekter blir plukket opp av medier som dem, men at det har mye å si om temaet generelt er på dagsorden og i mediebildet.

2.3 Security in IoT for Smart Grids (IoTSec)

2.3.1 Kort om prosjektet

Det ledende målet med «Sikkerhet for tingenes internett - IoTSec» var å utvikle, utvide og anvende sikkerhets- og personvernmodeller for IoT, og bruke dem på Smart Grids og Smart Home. Initiativtaker og prosjektleder, professor Joseph Noll ønsket å adressere tematikken fordi selv om digitale tjenesters potensiale er meget stort så han sikkerhetsutfordringene som hindre for bredere bruk av IoT

Applikasjoner relatert til Smart Grid-operasjoner inkluderer automatisert måleravlesning, fjernkontroll av hjemmeeenheter, alarmtjenester eller virtuell falldeteksjonstjeneste, for å nevne noen. Gitt de vellykkede angrepene på elektrisitetsnett sett internasjonalt, er det grunnleggende å beskytte det norske nettet med alle dets komponenter.

Kraftforsyningsnettet er sårbart, både på grunn av varierende belastning, men også på grunn av naturkrefter som vann, is og stormer. Intelligente beslutninger i nettverket og i utkanten av nettverket kan redusere sårbarheten i nettverket og bidra til at grunnleggende tjenester som energiforsyning fremdeles er tilgjengelige.

IoTSec hadde en todelt målsetting om både å bygge et robust forskerteam med akademiske eksperter fra til dels ulike miljøer, og dernest også å skape et industrielt økosystem av aktører som er interessert i eller ha behov for sikkerhet i Smart Grids. Prosjektet startet med 11 norske partnere, og vokste etter hvert til mer enn 20 partnere nasjonalt og internasjonalt.

Gjennom prosjektet ble det utviklet tre nye metoder relatert til IoT og Smart Grids:

1. Smart Grid Security Methodology for å hjelpe designere av kritisk infrastruktur med å ta riktige beslutninger angående sikkerhetsfunksjonaliteter for deres systemer,
2. Metodikk for personvernmerking med målbarhet av brukervennligheten til personvern, som går ut over GDPR-samsvarsforseglingen til en skalert og lagdelt visualisering av gradene av personvern oppnådd i et IoT-produkt eller -tjeneste.
3. En metode basert på psykologiteknikker for å gjøre forutsigelser av interessenters oppførsel angående sikkerhet, gitt begrenset tilgang til fagpersoner s.a. CEOs eller CSOs, som forbedrer klassisk metoder for risikoanalyse.

2.3.2 Kunnskapseffekter

Forskningsprosjektet har resultert i 31 vitenskapelige publiseringer, hvor størstedelen er publisert i fagfelleurderte journaler eller bøker. 10 av disse 31 er kapitler/artikler i bøker, mens 21 er artikler i vitenskapelige journaler. Et interessant aspekt er at prosjektleder

beskriver hvordan deres forskning med fokus på norsk kontekst i dette temaet har vært vanskeligere å få publisert i norske tidsskrift, og at forskning med svensk eller amerikansk fokus har vært lettere å publisere. Videre har prosjektet skapt fire populærvitenskapelige formidlingstiltak, og 48 brukerrettede formidlinger i form av presentasjoner/medieoppslag/seminarer. 12 personer fikk gjennom prosjektet phd. Stipendiat, både i norsk kontekst og samarbeid med utenlandske institusjoner. Det var i alt samarbeid med ni land/utenlandske institusjoner i tidsrommet 2015 til 2020, hvorav prosjektet finansierte samarbeidene med totalt 555 000 NOK.

Under prosjektet har fem bedrifter vært deltagende, og fått introdusert metoder og arbeidsformer for å øke deres verdiskapning. Prosjektet har bidratt til å ferdigstille metoder og prototyper eller modeller for næringen. Samarbeid med bedriftene har ytterligere ført til 2 nye virksomhetsområder innad i bedriftene, samt 3 tilfeller hvor man introduserte/oppgraderte virksomhetenes kommersielle tjenester/prosesser.

Som det fremgår over var IoTSec et prosjekt som gikk på tvers av flere institutter. Intervjudeltakerne, særlig prosjektleder Joseph Noll og faglig veileder Olaf Owe, peker på at man lyktes i å samle ekspertise fra personvern, IoT og sikkerhet på en meget god måte. Sammen med flere andre prosjekter, som til dels har gått samtidig, har totaleffekten ført til utvikling av sikkerhet i IoT og personvern som et eget felt i skjæringspunktet mellom ITS og IFI. Slik sett ble hovedmålet hva gjelder kunnskapsfeltet oppnådd om å bygge et robust forskersteam med akademiske eksperter på området. Det er også etablert en egen masterutdanning i cyber security på tvers av IFI og ITS på UiO som er et direkte resultat av sikkerhetsarbeidet som begynte gjennom IoTSec.

Prosjektet passet fra starten av godt inn i instituttets egne satsinger, men hverken Noll eller Owe vil si at instituttledelsen aktivt støttet opp om prosjektets formål ved oppstart, utover å gi sin formelle tilslutning ved søknadslevering. Forskningsfeltet var likevel sterkt forankret i den institusjonelle tradisjonen på Institutt for Informatikk. Dagens ledelse på IFI fremheves dessuten som støttende når det gjelder koblingen mellom sikkerhet og personvern som ble etablert med formelle metoder som del av prosjektet.

Det er noe ulikt syn på balansen mellom hensyn til akademisk forskning og anvendt forskning og innovasjon i prosjektet. Prosjektleder vurderte at selve IoTSec hadde litt for stor overvekt på akademisk forskning, mens faglig leder mener at man gjennom sammensetningen av lederteamet utfylte hverandre på en hensiktsmessig måte. Faglig leder trakk også frem at lengden på prosjektet var viktig for å sikre at begge deler ble dekket. Man kan i alle tilfeller observere at IoTSec utviklet sikkerhetsmetodikk som ble brukt i påfølgende prosjekter, som i sin tur har ledet til anvendelse i næringslivet.

Nye forskningsprosjekter og -initiativer

IoTSec er kjennetegnet av at det underveis og i etterkant har vokst frem ny aktivitet som har sin rot i arbeidet i prosjektet, og som i flere tilfeller fortsatt foregår.

Delvis parallelt med IoTSec var prosjektleder Noll og prosjektpartner NCE Smart Innovation, deltakere i Norges innsats i det europeiske prosjektet SCOTT - Secure Connected Trustable Things. Hovedformålet med SCOTT var å tilby omfattende kostnadseffektive løsninger for trådløs, ende-til-ende sikker, pålitelig tilkobling og interoperabilitet (teknologi). Flere av intervjudeltakeren trekker fram at IoTSec var viktig for å komme i gang med SCOTT, som i sin tur har en mer direkte sammenheng med forretningsmessige innovasjoner som har kommet ut. Sikkerhetseksperisen som ble utviklet gjennom IoTSec var sterkt ettertraktet av de andre partnerne i SCOTT.

Et eksempel på forretningsmessig innovasjon fra forskningen på feltet er eSmart Systems AS², som har utviklet AI til å overvåke kraftnettet ved hjelp av droner som flyr over kraftnettet og analyserer mulige feil og gjennomfører preventivt vedlikehold. Dronene bruker AI til å gjenkjenne feil i nettet og bygger opp kunnskap over tid. Konseptet for løsningen ble utviklet i EU-prosjektet EmpowerH2020³ i 2016, og videreutviklet i prosjektet INVADE⁴. Metodikken som ble brukt for å sørge for sikkerheten i INVADE kom opprinnelig fra løsningene som hadde blitt utviklet i IoTSEC.

Mange av intervjudeltakerne har pekt på prosjektleder Noll som sentral i å initiere og etablere kontakt med eksterne prosjektpartnere, og særlig NCE Smart Innovation som samler mange av de relevante industrielle aktørene.

En annen indirekte effekt har vært etableringen av GEMINI-senteret, som har som formål å effektivt bygge et stort norsk akademisk miljø for IoT og forskning og forskningsdrevet innovasjon for å møte IoT-utfordringene i samfunnet og for å bidra til nye løsninger som kan øke verdiskaping og lønnsomhet i næringslivet så vel som i offentlig sektor. Det er en økende faglig aktivitet innen IoT i alle deltakende organisasjoner, så vel som i bedrifter og myndigheter, både nasjonalt og internasjonalt. Senteret vil ta for seg det voksende IoT-markedet generelt, og vil spesielt vektlegge teknologiutvikling i forhold til behovene til krevende industrielle applikasjoner. Rettidig og sikker tilgang til IoT-infrastruktur og IoT-baserte tjenester og data, og deres utnyttelse, er av interesse for både privat og offentlig sektor, så vel som enkeltpersoner, for å støtte økt verdiskaping, forbedrede tjenester og for å fremme nye utviklingsmuligheter⁵.

² [About Us - eSmart Systems](#)

³ [EMPOWER H2020 - LOCAL ELECTRICITY RETAIL MARKETS FOR PROSUMER SMART GRID SERVICES | Pol Olivella-Rosell | 2 updates | Scientific Research \(researchgate.net\)](#)

⁴ [The Project – Invade \(h2020invade.eu\)](#)

⁵ [Gemini Centre on Internet of Things](#)

Flere av intervjudeltakerne løfter frem at sikkerhetssystemene og sikret personvern fortsatt ikke er godt nok innarbeidet i løsninger som i dag er rullet ut i markedet. Særlig løsninger som skal bidra til at forbrukere kan spare strøm, og eventuelt stå for egenproduksjon av strøm med for eksempel solceller ved hjelp av AI og algoritmer, krever tilgang til store mengder personsensitiv data. Dette har gjort at store aktører i energibransjen, som for eksempel Schneider Electric, er interessert i samarbeidet med universiteter som både besitter ekspertise på energi, teknologi og på sikkerhet. Slikt samarbeid foregår gjerne via klynger, der NCE Smart Innovation er blant de ledende i Europa.

Kompetanseeffekter

Prosjektet har hatt betydelige kompetanseeffekter for forskerne som ble involvert. I tillegg til postdoc og ph.d.-stillingene som ble direkte finansiert av prosjektet klarte også prosjektledelsen å skaffe ytterligere merverdi gjennom finansiering av slike stillinger med tematisk relevans gjennom finansiering fra andre kilder. På toppen av dette har en av nøkkelmedarbeiderne i prosjektet, Christian Johansen, i ettertid blitt ansatt som professor på NTNU Gjøvik. Johansen forteller selv at han har gjort ulike forsøk på å bringe forskningen fra prosjektet inn i andre felt, i tillegg til at han underviser om cyber sikkerhet på universitetet. Blant annet vil det være behov for større fokus på sikkerhet i IoT i helsesektoren.

Utover de positive konkrete karrieremessige effektene for prosjektdeltakerne som kan spores tilbake til IoTSec tyder det på at prosjektet, sammen med mye annen kompetansebygging, er bevisstgjørende for et kompetansegap når det gjelder energinett, sikkerhet og personvern. Flere av intervjudeltakerne, både fra akademia, næringsliv og forvaltning peker på behovet for å utdanne spesialister innen datasikkerhet for å tette dette gapet, og opprette utdanningstilbud innen feltet.

Som en følge av det identifiserte kompetansegapet er det satt inn en betydelig innsats i å forsterke utdanningen for å oppnå dette. Intervjudeltakerne peker på at prosjektet har vært ett av flere som har ført til at forskningsmiljøene rigges for en mer målrettet videreutvikling på området. De peker spesielt på at forankringen i UiO har blitt stadig sterkere, i tillegg til at NTNU Gjøvik har gjennomført betydelige utvidelser på forskningskapasitetene. Det er i tillegg opprettet nye studier på UiS og på Oslo MET. En gjentagende tematikk er at IT-sikkerhet og AI i større grad kobles sammen, og har flere ben å stå på.

Intervjudeltakerne med base i akademia peker dessuten på at prosjektet har vært medvirkende i å definere ulike behov for forskning og utdanning. På den ene siden en mer grunnleggende forståelse for sikkerhet og kryptering og tilhørende forskning innen psykologi og humaniora som alle virksomheter som har egen programmering bør ha. Som

en intervjudeltaker sa dreier det seg om å bidra til større utbredelse av verktøy som er tilgjengelige for vanlige folk, ikke bare mattegenier. På den andre siden er det behov for å heve den avanserte forskningskompetansen innen matematikk og algoritmer som er relatert til sikkerhet.

2.3.3 Forvaltningseffekter

Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE) har forvaltningsansvaret for energi- og vannressursene i Norge. Deres interesse av trygg styring av elektrisitetsnettet, blant annet gjennom bruk av IoT gjennom dette er sentral, og ble av prosjektleder trukket frem som den mest relevante forvaltningsaktøren. I tillegg har det blitt innhentet perspektiver fra Norsk elektroteknisk komité (NEK), som er en selvstendig og nøytral medlemsorganisasjon som har ansvaret for norsk standardiseringsarbeid innen el- og ekom i Norge, og som er en sentral interessent av forskning på feltet.

Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE)

NVE bruker funn fra forskning og forskningsrapporter til å revidere regelverk og veiledninger. Sjefsingeniør i NVE viste til at SINTEF er det forskningsmiljøet NVE har aller mest samarbeid med, selv om direktoratet kjenner til prosjektleder for IoTSec og forskningsmiljøet på Institutt for teknologisystemer på UiO. NVE har et begrenset budsjett til å innhente forskning på sitt ansvarsområde på omtrent 10 mill. kroner, som også omfatter temaer som skred- og snøsikring. IKT-sikkerhet og digitalisering har de siste årene hatt omtrent 1,5 mill. av disse midlene. I tillegg til egne midler deltar NVE på ulike måter i Forskningsrådets utlysninger, blant annet i rådgivende styreverv for budsjettformål og i andre kompetansemessige bidrag.

Utover myndighetene selv har energibransjen, både energiprodusenter og nettselskapene, mulighet og insentiv til å delta i forskning. Ifølge NVE har det særlig siden 2016 nærmest foregått en formidabel kompetansereise, inkludert bruk av forskningsbasert kunnskap. Organisasjoner som Energi Norge, Nettalliansen, Samfunnsbedriftene og Tekna organiserer alle kurs og seminarer og inviterer forskere til å holde innlegg for å øke forståelsen for energinett og sikkerhet.

Den digitale utviklingen i energisektoren og samfunnet generelt, fører til en endring i kraftsystemets risiko- og sårbarhetsbilde. Tidligere var strømforsyningens største trusler og farer fysiske elementer som vær, innbrudd, terror og krig. På grunn av den digitale utviklingen er cyberangrep i dag en del av dette trusselbildet. Endringen i trusselbildet er bakgrunnen til at NVE har vedtatt en endring i kraftberedskapsforskriften, og lagt til et helt kapittel om krav til informasjonssikkerhet⁶. Forskriften sier at Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon skal ha grunnsikring og IKT-sikring generelt sett for å kunne

⁶ [NVE Rapport](#)

identifisere hva som er kraftsensitiv informasjon, hvor denne befinner seg og hvem som har tilgang til den.⁷

Som mange andre av intervjudeltakerne peker NVE på behovet for å forstå sikkerhet på komponenter som samler informasjon om strømmettet. Et eksempel som piloteres er de såkalte sendekulene fra Heimdall Power som monteres på strømførende ledninger og som måler temperatur, vibrasjon og vinkling og gir et presist bilde av tilstanden i strømmettet⁸. Det er også mange andre leverandører som utvikler maskinvare og programvare, mens det ikke er en nasjonal forståelse for hvor sikre disse er og hvorvidt de kan lekke informasjon.

NVE har derfor tatt initiativ til å bygge ny kompetanse på cybersikkerhet, med spesiell vekt på sikkerhet i industrielle kontrollsystemer (i kraftbransjen omtalt som driftskontrollsystemer) og maskinvare. Sikkerhetsutfordringene er tydelige i kraftbransjen: Kombinasjonen av utdatert og ny teknologi utfordrer eksisterende sikkerhetsregimer. Avhengigheten av leverandørene er stor, og oversikten i leverandørkjeden stopper ved første ledd. Det krever mye av virksomhetene i bransjen å ha kontroll på alle innsatsfaktorene samtidig som trusselbildet er i endring. NVE har støttet NTNU økonomisk slik at NTNU kan etablere en prototype på en cyberfysisk lab.

NVE beskriver rekrutteringsgrunnlaget i energibransjen som en hemsko for å ta i bruk mer forskningsbasert kunnskap i sektoren. Nyrekrutterte består i stor grad av fagarbeidere, og det er mangel på kompetansemål på sikkerhet og dertil egnet utdanningsopplegg og litteratur for de som får seg jobb i kraftbransjen.

En videre utfordring for aktører i kraftbransjen i å delta å forskningsprosjekter som inkluderer innsyn i selskapenes egne sikkerhetssystemer har å gjøre med at mange PhD-studenter i Norge kommer fra nasjoner som ikke har sikkerhetssamarbeid med Norge, som Iran, Russland og Kina. PST og NSM har påpekt at dette er en risiko, og selskapene ønsker ikke og har i mange tilfeller ikke lov til å dele detaljert informasjon om sine sikkerhetssystemer med forskere med disse landbakgrunnene, som skal forske på sårbarhet i kraftsystemet.

Norsk elektroteknisk komité

NEK bruker forskning og de norske forskningsmiljøenes bidrag aktivt som underlag for en del av organisasjonens standardiseringsarbeid. Det samme gjelder for CENELEC på europeisk nivå, hvor NEK er medlem. Europakommisjonen gir blant annet støtte til forskning som brukes i det europeiske standardiseringsarbeidet. NEK har hatt direkte kontakt med prosjektleder fra IoTSEC for å få ideer og innspill til arbeidet med de

⁷ [Forskrift om sikkerhet og beredskap i kraftforsyningen \(kraftberedskapsforskriften\) - Lovdata](#)

⁸ [Kule overvåker strømmett og finner feil - Tu.no](#)

internasjonale standardene på området. NEK anslår at det vanligvis går 2 til 3 år fra ny forskning foreligger til standarder er utviklet.

NEK er videre en viktig arrangør av seminarer og konferanser innenfor det elektrotekniske feltet, også utover det som er innenfor organisasjonens mandat på standardisering. NEK arrangerte for eksempel cyber sikkerhetskonferanse i august 2022 hvor både Noll, og deltakere fra SINTEF og NTNU Gjøvik deltok. Disse arenaene er ifølge NEK også nyttige møtepunkter for forskningsmiljøene.

2.3.4 Kulturelle effekter

Ifølge prosjektleder er sikkerhetstankegangen knyttet til tingenes internett fortsatt svakt utviklet i den norske befolkningen vis-à-vis for eksempel i Tyskland. Han kan ikke se at prosjektet eller forskningsfeltet som sådan har bidratt tilstrekkelig til at kunnskap om dette har nådd ut.

2.4 Muslim Politics and Governance of Islam: Interactions of Structure and Culture in Multireligious Europe

2.4.1 Kort om prosjektet

Hvordan påvirker religiøse muslimers kultur - deres ideer, verdier, og aktivisme – utviklingen av den politiske strukturen i Europa? Hvordan påvirker den politiske og juridiske strukturen i europeiske land utviklingen av kulturen hos religiøse muslimer – altså deres tanker, ideer og aktivisme? Dette er de overordnede spørsmålene som ble stilt i forskningsprosjektet, Muslim Politics and Governance of Islam.

Hovedkilden var muslimske ledere og de politikerne som arbeider med integrasjonsspørsmål i Norge. Prosjektet har i hovedsak vært konsentrert om situasjonen i Norge, men gjennom internasjonalt forskningssamarbeid har også perspektiver fra andre land blitt trukket inn.

Forskergruppen bestod av forskere fra Norge, Nederland og USA. Det teoretiske målet med å studere disse prosessene er å forstå skjæringspunktet mellom det som kalles "kultur" og "struktur": Hvordan er samspillet mellom den politiske og juridiske reguleringen av islam, og hva muslimske ledere og nasjonale politikere tenker og gjør? Det praktiske målet var å utføre forskning som kan være av verdi for både muslimske minoriteter og politikere i Europa, vedrørende rommet for islam i europeiske samfunn.

Prosjektkoordinatoren forklarer at bakgrunnen for prosjektet utover de spennende temaene som man ønsket å ta opp var å sikre finansieringen av egen doktorgrad. Prosjektkoordinatoren var allerede ansatt i FAFO, der hovedtyngden av arbeidet består av oppdragsforskningsprosjekter med relativt kort tidshorisont. Prosjektkoordinatoren var derfor selv hovedansvarlig for det aller meste av søknadsutformingen, og rekrutterte aktivt både nye, etablerte og velrennomerte forskere nasjonalt og internasjonalt for å nå gjennom i Forskningsrådet.

Bidragene til prosjektet viser et mangfoldig og mangefasettert bilde. Verdier og ideer i bredere islamske bevegelser, og organisasjonsformene og aktivitetene hos representative muslimske paraplyorganisasjoner i Europa, blir i stor grad formet av de politiske og juridiske rammevilkårene de opererer innenfor. Derimot kan det se ut som politikken for styring av islam og styring av muslimer i bare begrenset grad tar utgangspunkt i input fra religiøse muslimske aktører. Politikken for styring av islam og muslimer ser i stor grad ut til å være politisert, der hensynet til den ikke-muslimske opinionen er dominerende. De muslimske aktørene som blir hørt er i stor grad liberale muslimske grupperinger som myndighetene har grunn til å tro at i utgangspunktet er enige med dem.

2.4.2 Kunnskapseffekter

Prosjektet produserte i alt 22 allmennrettede formidlingstiltak, i form av oppslag i massemedia (TV, Radio mm.). Det førte også til 11 brukerrettede formidlinger, både i form av artikler og foredrag. Blant annet gjennom deltakelse på Arendalsuka og Dialogforum Bergen. Av prosjektet kom det to doktorgrader, begge på stipend av prosjektet (Olav Elgvin og Ragna Lillevik). I tillegg til dette ble det produsert 8 vitenskapelige artikler i fagfellevurderte tidsskrift, hvorav Lillevik sin doktor står for tre av disse. Den andre doktorgraden var en monografi.

Det var samarbeid med to utenlandske institusjoner, begge samarbeidene resulterte i vitenskapelige publikasjoner. Samarbeidet med Princeton, USA, ble grunnlaget for en bok. Samarbeidet med Universitetet i Amsterdam førte meg seg en artikkel. Prosjektet ga også resultater i tilgrensende fagområder, hvorav prosjektet ble koblet mot en annen monografi og et par vitenskapelige publikasjoner av forskere utenfor prosjektet.

De mest sentrale bidragene i produksjonen er imidlertid de to doktorgradsavhandlingene fra Olav Elgvin og Ragna Lillevik, i den forstand at disse var avhengige av at prosjektet fikk midler for å kunne bli gjennomført.

Olav Elgvins doktorgradsmonografi – «Order and Chaos: The Rocky Ride of The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe», dokumenterer hvordan representative islamske paraplyorganisasjoner som Islamsk råd Norge blir påvirket av de politiske rammevilkårene de opererer under. Den handler dels om historien til Islamsk Råd Norge, og hvorfor organisasjonen opplevde en konflikt som gjorde at den ble delt i to. Men Elgvin ser konflikten i Islamsk Råd Norge i lys av tilsvarende konflikter i andre liknende råd i Europa, og utviklet en mer allmenn teori om hvordan og hvorfor representative islamske paraplyorganisasjoner utvikler organisatoriske konflikter.

Ragna Lilleviks doktorgradsarbeid dokumenterte på sin side fremveksten av styringen av Islam som et politikkkfelt i Norge. Hun har blant annet studert hvordan Stortinget har debattert forbud mot muslimske hodeplagg fra 2004 til 2018. Videre gjennomførte hun en nærstudie av debatten fra 2009 om uniformshijab i politiet, som dokumentert i artikkelen «The Political Accommodation of Military Turbans and the Police Hijab in Norway: Windows of Opportunity». Denne er antatt for publisering i *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Der sammenlikner hun prosessen rundt hijab i politiet med prosessen rundt tilrettelegging for religiøse symboler i militærets uniformsreglement.

I artiklene Sindre Bangstad publiserte gjennom prosjektet så han på rollen høyreekstrem og høyrepopulistisk retorikk har spilt for den politiske agenda-settingen. I denne retorikken knyttes spørsmål som angår islam og muslimer opp til nasjonens identitet og framtid, som angivelig trues. Bangstad viser hvordan «frie spillere» i sivilsamfunnet forsøker å påvirke den politiske diskursen og agendaen, gjennom en diskursanalyse av

resepsjonen av Hege Storhaugs bok «Islam- den 11. landeplage». Bangstad har skrevet to artikler innenfor rammene av prosjektet: «The rhetoric of Islamophobia: an analysis of the means of persuasion in Hege Storhaug's writings on Islam and Muslims».

Forskningsprosjektet gav muligheten for at det ble bygd opp et lite miljø knyttet til styring av religiøs virksomhet på FAFO, som antageligvis ikke ville blitt etablert uten at Elgvin og Lillevik fikk gjennomført sine doktorgradsarbeider. Kompetansen som ble opparbeidet gjennom doktorgradsarbeidene blir dermed brukt på tilstøtende felt, selv om det er få prosjekter om statens forhold til religiøse organisasjoner. Samlet synes imidlertid den samlede effekten å bestå av prosjektets enkeltleveranser, fremfor et tydelig resultat av det samlede prosjektet.

2.4.3 Forvaltningseffekter

I tråd med at de ulike bestanddelene i forskningen som ble utført under prosjektet Muslim Politics gikk i ulike retninger, synes det også som at forvaltningseffektene har vært ulike.

Prosjektleder opplyser om at forskningen knyttet til hans egen doktorgradsavhandling hadde større relevans for og effekt på sivilsamfunnet, enn for den statlige forvaltningen. Her er det derfor Samarbeidsrådet for tros- og livssynsspørsmål (STL) som har vært en sentral kilde. Islamsk Råd ville også ideelt sett kunnet gi ytterligere perspektiver på deres bruk av forskning, men Oxford Research lyktes ikke med å avtale intervju med dem. Prosjektleder ble invitert for å snakke med ansvarlig departement underveis i prosjektet, men har ikke hatt kontakt om eventuelle politiske implikasjoner i ettertid. De to forskerne kontrasterer begge denne erfaringen med deres virke som oppdragsforskere i FAFO, der de er i tett kontakt om funn og bruk av forskning med oppdragsgivere fra forvaltningen, og der forskningsprosjekter gjerne blir brukt som del av kunnskapsgrunnlag i for eksempel stortingsmeldinger. Forskerne Lillevik og Elgvin vurderer at islam som felt kan være såpass kontroversielt å belyse at det kan forklare at de i liten grad har kommet i dialog med forvaltningen om formidling av forskningen som ble gjennomført i prosjektet.

De potensielle effektene av Elgvins og Lilleviks doktorgradsarbeider vil imidlertid kunne være betydelige i den grad det vil finne sted utvikling i norsk religionspolitikk fremover. Forskerne påpeker at det i stor grad kun er KrF som har en uttalt politikk knyttet til dette som styringsområde. Politikk knyttet til religion ses mer på som et element som påvirker likestilling, kvinners rettigheter og integrering enn som et selvstendig felt. Prosjektet inngår i en pågående debatt om religionens plass i det sekulære Norge.

Samarbeidsrådet for tros- og livssynsspørsmål (STL)

STL ble etablert i 1966, og er en paraplyorganisasjon som arbeider med dialog og påvirkning i politikk og sosiale, etiske spørsmål. Både religiøse og ikke-religiøse livssynssamfunn, og både majoriteter og minoriteter, samt dissidenter innenfor

verdensreligionene er representert. For eksempel medfører det at shia-, sunni og ahmadiyya-muslimske trossamfunn er representert, noe som er unikt i Norge.

STL bidrar til politikkutvikling på livssynsfeltet, gir innspill i høringsrunder og deltar i prosesser forut for høringer. STL sitter i flere faste råd hos Likestillings- og diskrimineringsombudet, Helsedirektoratet og i BUFDIR. Da det ble opprettet ny tros- og livssynslov var STL med på høringer og ulike arbeidsgrupper. STL har noen mindre midler til å bruke på forskning selv, og bruker ellers tilgjengelig forskning fra universiteter og andre kunnskapsmiljøer.

STL hadde en del dialog med prosjektleder Elgvin, knyttet til utfordringene ved å representere islam i Norge, og var en del av kildegrunnlaget til monografien i hans doktoravhandling, som var en del av prosjektet. STL beskriver at de mente at det i utgangspunktet var et spennende prosjekt, særlig med tanke på Islamsk Råds historie i Norge.

Forholdet mellom prosjektleder og STL skar seg derimot ved utgivelse av monografien, da de oppfattet at lederne av rådet ble omtalt på en meget tendensiøs måte. STL har dermed ikke kunnet gå god for den samlede forskningen eller referere til denne i sitt arbeid, på tross av at tematikken i seg selv er meget relevant for rådet.

Bruk av Bangstads forskning i dialogmøter og i retten

Sindre Bangstads forskningsartikkel om SIAN ble aktivt brukt som grunnlag for forskerens bidrag i dialogmøter og lignende i Agder-regionen. SIANs demonstrasjoner med brenning av Koranen i 2019 avstedkom møte i Arkivet i januar 2020, hvor Bangstad var invitert som foredragsholder sammen med strategisk stab i Oslo Politikammer for en forsamling med religiøse ledere, politikere og politiledelsen i Kristiansand. Bangstads mandat var å bidra til å forklare forskjell på blasfemi og hatytringer i norsk lovgivning, og hvorfor brenning av Koranen ikke straffes i Norge.

I 2015 var Bangstad sakkyndig vitne i en sivil sak der daværende leder for SIAN hadde saksøkt Islamsk Råd Agder, fordi den regionale lederen i Islamsk Råd hadde sagt at han oppfattet SIAN som en rasistisk organisasjon. Som sakkyndig argumenterte Bangstad for at rimelige betegnelser på rasisme tilsa at SIANs retorikk var nettopp å anse som rasistisk. Retten la argumentasjonen til grunn og dette skal ha vært første gang norsk rett la til grunn en rasismebetegnelse som går utover rent biologiske aspekter. Dommen har hatt en presedensvirkning. Effektene av forskningen kan således anses å være langt større enn produktet i seg selv.

Bangstad har i tillegg hatt mange foredrag etter invitasjon for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR) og Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), men ikke til dette konkrete prosjektet.

2.4.4 Kulturelle effekter

Gjennom å gå inn i skjæringsfeltet mellom statens behov for kontroll og menighetenes ønske om autonomi har prosjektet bidratt til å klargjøre viktige grenseoppganger i det sekulære Norge. Ikke minst er det betydningsfullt å identifisere tilsiktede og utilsiktede virkninger av dagens regime for offentlig støtte til menighetene. At forskere på prosjektet har vært synlige i media, blant annet Vårt Land og på konferanser som Arendalsuka, har vært med på å bringe resultatene ut til offentligheten. Prosjektleder Elgvin forventer for øvrig større oppmerksomhet rundt sine funn i forbindelse med at han planlegger å utgi doktorgradsarbeidet i bokform.

2.5 Work-home strains

2.5.1 Bakgrunn

Prosjektet “work-home strains, psychological distress and sickness absence among mothers - a prospective study of mechanisms and protective factors” ble satt i gang i 2012 av Folkehelseinstituttet, og avsluttet i 2019. Bakgrunnen for prosjektet var at kvinner har høyere sykefravær enn menn. Dette kan delvis være knyttet til ekstrabelastningen ved å kombinere arbeidslivsdeltakelse med barneoppdragelse.

Hovedmålet med prosjektet var å bidra til kunnskap om risikofaktorer og kjønnsforskjeller knyttet til sykefraværet hos norske foreldre. Mer utdypende ble det lagt vekt på å opparbeide mer kunnskap om:

- I hvilken utstrekning hjemmearbeidsbelastningen predikerer lengden på sykefraværet i ulike barneoppdragsfaser?
- Hvilke mekanismer som kan forklare sammenheng mellom hjemmearbeidsbelastningen og sykefravær? Blant de sentrale mekanismene som ble undersøkt var blant annet kvaliteten på parforholdet, tidlige belastninger i livet, problematiske forhold med barna, og konflikt mellom jobb og hjem
- Hvilke faktorer som kan motvirke effekten av hjemmearbeidsbelastningen på sykefraværet?
- Om effekten av hjemmearbeidsbelastningen gjør at sykefraværet er forskjellig for mødre sammenlignet med fedre?

2.5.2 Kunnskapseffekter

Det er få studier som har undersøkt jobb-hjem-konflikter og familierelaterte belastninger hos foreldre over tid. Gjennom prosjektet ble det gjort følgende sentrale funn:

- En litteraturstudie av sju andre longitudinelle studier viste at det var en tendens til at jobb-hjem-konflikt var assosiert med senere sykefravær. Ingen av studiene bidro imidlertid til å forklare kjønnsforskjellene i sykefravær.
- I perioden fra 2000 til 2010 hadde sykefraværet økt hos mødre med små barn (1.5 år), mens det ikke hadde vært noen endringer i hverken psykisk helseplager eller belastninger. Det ser ut til at terskelen for å sykemelde seg for psykisk helseplager har gått ned, mens den ikke har endret seg for andre belastninger.
- Kronisk høye og medium nivå av psykiske helsevansker over en 13-års periode hos mødre gav en større risiko for utbrenthet og jobb-hjem konflikt seks år senere. Det ble også påvist at kroniske høye og medium nivå av psykiske helsevansker hos mødre over en 13-års perioder hang sammen med den psykiske helsen hos voksne barn.

- De faktorene som i størst grad bidro til å forklare kjønnsforskjellene i sykefravær, var søvnevansker, muskelskjellettplager, psykiske symptomer, arbeidskrav og opplevd kontroll på jobb, utbrenthet, familiebelastninger og konflikt med barnet. Disse faktorene forklarte 28 prosent av variasjonen i sykefravær, noe som innebærer at det meste av kjønnsforskjellene i sykefravær fortsatt gjenstår uforklart.
- I en studie blant 400 kvinner ble både høye og middels nivå av psykiske helseplager funnet å henge sammen med økt risiko for utbrenthet og jobb-hjem konflikt. Kvinnenes psykiske helseplager hang også sammen med deres voksne barns psykiske helse og mestringssevne seks år senere. Disse funnene viser at det er sentralt å se på sammenhenger mellom arbeid, psykisk helse og familie i et utviklingsperspektiv.
- Det er få studier som har sett på sammenhengen mellom personlighet og langtidssykefravær og uførepensjon over tid. I et utvalg av 313 kvinner i arbeid ble det funnet at personlighetstrekkene høy nevrotisisme, lav utadvendthet og lav planmessighet hang sammen med uførepensjon tre år senere. Dette er utfordrende i et arbeidsliv som i stor grad baserer seg på aktiv deltakelse og initiativ fra arbeidstaker.
- Traumatiske hendelser (fysisk og seksuelt overgrep, eksponering for vold i familien) i barndommen henger sammen med økt opplevelse av krav, stress og usikkerhet på jobben. Dette gjelder også når man kontrollerer for alder, kjønn, utdanning, inntekt, arbeidstype og psykisk helse. Dette viser at belastninger i barndommen kan ha langvarige konsekvenser for arbeidslivet.

De ulike funnene som prosjektet har bidratt til er publisert og formidlet gjennom en rekke kanaler. Prosjektet har ført til 13 foredrag, 4 bokkapitler og 11 fagfelleverderte artikler i anerkjente tidsskrift, som *Developmental Psychology*, *Occupational Medicine*, *Psychological Medicine*, *Preventive Medicine*, *International Journal of Epidemiology* og *European Journal of Public Health*. De vitenskapelige artiklene har blitt skrevet sammen med forskere fra Australia, Nederland, Canada, og Danmark, samt forskere fra Tromsø, Trondheim, Bergen og ulike institutter i Oslo. I forlengelsen av prosjektet har man også pågående prosjekter og søknader sammen med forskere fra Tyskland, USA og Singapore. På et overordnet nivå har prosjektet ført til at det har kommet på plass mange langsiktige internasjonale og nasjonale kontakter, noe som er svært verdifullt for den videre forskningsinnsatsen på feltet.

Prosjektet har også bidratt til å styrke forskningsmiljøet på feltet i Norge, og da særlig Folkehelseinstituttet og OsloMet. Som et resultat av prosjektet kvalifiserte prosjektleder Wendy Nilsen seg til professorkompetanse rett etter postdokperioden. Prosjektet var også et springbrett for andre prosjekter fra Forskningsrådet. Etter prosjektavslutning har

prosjektleder fått innvilget tre andre prosjekter, noe har bidratt til utvikling av forskningsmiljøet.

Det fremste uttrykket for den akkumulerte kunnskapsmiljø-byggingen som har skjedd som følge av prosjektet er at OsloMet nylig har opprettet et tverrfaglig forskningssenter, NorLife, som har som mål å samle Nordens fremste forskere på arbeids- og familiespørsmål. Målet med senteret er å øke kunnskapen om hvordan man kan fremme et bærekraftig, rettferdig og helsefremmende arbeidsliv gjennom ulike faser i livsløpet. Senteret vil forske på tematikk som grensene mellom jobb og hjem, digitalisering av arbeidsplassen, ansatte med omsorgsbyrde (for barn eller egne foreldre), eldre i arbeidslivet, arbeidshelse og likestilling på arbeidsplassen⁹.

2.5.3 Forvaltningseffekter

Noen resultater fra prosjektet har blitt anvendt av direkte av forvaltningen. Dette gjelder særlig artikkelen som inneholder en systematisk kunnskapsoversikt om sammenhengen mellom jobb-hjem konflikt og sykefravær. Denne er brukt av flere aktører, blant annet:

- Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI). STAMI har benyttet artikkelen for å lage en omtale av hvordan av hvordan jobbkraav forstyrrer privatlivet¹⁰. I omtalen skriver STAMI at: «*I en annen kunnskapsgjennomgang konkluderte forfatterne med at det er en sannsynlig sammenheng mellom jobb-familie-konflikt og økt risiko for framtidig sykefravær, og at kvinner ser ut til å oppleve jobb-familie-ubalanse i større grad enn menn (Nilsen et al., 2017).*» STAMI har også anvendt artikkelen i sin faktabok om arbeidsmiljø¹¹.
- NAV. I sin omverdensanalyse fra 2019 bruker NAV artikkelen i kapittel 10 om helse. NAV trekker fram at: «*Det er store kjønnsforskjeller i antall mottakere av helserelaterte ytelser, og forskjellene er økende. Av de helserelaterte ytelsene er forskjellene størst – og økende – når det gjelder sykepengene. Selv om noe av forskjellen kan forklares, er det fremdeles mye vi ikke vet årsakene til (se for eksempel Nilsen m.fl. 2017).*»¹²

⁹ [Nordisk senter for arbeid og familie gjennom livsløpet – NorLife - OsloMet](#)

¹⁰ <https://noa.stami.no/tema/psykososialtorganisasjonisk/arbeidstid/jobbkraav-forstyrrer-privatlivet/>

¹¹ [FAKTABOK OM ARBEIDSMILJØ OG HELSE 2021 - Nedlasting Bok | 201-250 Sider | FlipHTML5](#)

¹² [navs-omverdensanalyse-2019.pdf](#)

2.5.4 Kulturelle effekter

Tematikken som prosjektet tar for seg er noe som vekker stor interesse blant mange, og dette er noe som slår direkte ut i medieomtalen som prosjektet har skapt. Det har blitt laget artikler basert på prosjektet i flere magasiner, blant annet:

- Forskning.no (<https://forskning.no/arbeid-helse-ny/hvorfor-har-kvinner-mye-hoyere-sykefravaer-ennmenn/263187>)
- Abcnyheter (<https://www.abcnyheter.no/helse-oglivsstil/helse/2018/06/06/195403176/hvorfor-har-kvinner-mye-hoyere-sykefravaer-enn-menn>).

Når det gjelder ytterlige formidling til allmennheten, har funnene også blitt spredt via intervju/kronikker i Dagens Næringsliv, Foreldre & Barn, Hjemmet og Dagbladet. I forbindelse med Covid-19 pandemien opplevde man en økende interesse for feltet. Deler av forskerteamet involvert i det opprinnelige prosjektet skrev blant annet en kronikk i VG som handlet hvordan arbeid og familie-grensene ble endret etter at hjemmekontor ble vanlig praksis.

3. Teoretisk og metodisk rammeverk

Det meste av forskning på utenforskap og samfunnssikkerhet foregår innenfor humanistiske og samfunnsvitenskapelig fagretninger. Tekniske fag med stor betydning for samfunnet er også sentrale, som for eksempel IKT. I humaniora og samfunnsvitenskap er det et kjennetegn at det kan være vanskelig å fange opp samfunnseffekter gjennom kvantitative metoder¹³. Slik forskning er for eksempel lite orientert mot aktiviteter som gir seg utslag i patenter, lisenser og bedriftsetableringer. Dessuten er samfunnsvitenskap og humaniora dårligere dekket i internasjonale databaser for vitenskapelig publisering og sitering. På Forskningsrådets egne nettsider er det svært få nyhetssaker som dreier seg om resultater og i enda mindre grad effekter av forskning.¹⁴ Det vil med andre ord være høy grad av kompleksitet og lange tidsperspektiver å ta høyde for, når vi skal undersøke effektene av forskning på utenforskap og samfunnssikkerhet.

For å forsøke å bøte på dette forsøkte NIFU gjennom prosjektet «Effekter av Velferdsforskning» å avdekke effekter gjennom at forskerne selv fikk anledning til å rapportere på samfunnseffekter av egen forskning¹⁵. Vi har i stor grad lagt vekt på å benytte og foreslå videreutvikling av de metodene NIFU brukte i dette studiet. Eksemplene viser samtidig at de samfunnsmessige effektene som oftest skjer gjennom langvarig og indirekte påvirkning. Selv om NIFU fant flere eksempler på forskning som direkte skaper konkrete endringer i samfunnet, handler de beskrevne effektene mest om indirekte og langvarig påvirkning, som bidrar til økt forståelse og økt bevissthet om ulike aspekter ved velferdssamfunnet. Forskningslitteraturen om effekter av forskning viser også at denne typen langvarig påvirkning er meget utbredt innenfor samfunnsvitenskap og humaniora.

3.1 Analysemodell

Land som Storbritannia og Nederland har siden starten av 2000-tallet hatt systemer i forvaltningen for blant annet å inkludere effektbeskrivelser i tilskuddssøknader (Storbritannia), og ha samfunnseffekt som del av hovedkriteriene for evaluering av forskning (Nederland). Storbritannia var første land til å gjennomføre en større nasjonal karlegging av effekter av forskning (Research Excellence Framework, REF) i 2014, som har blitt brukt som inspirasjon for andre nasjonale forskningsråd i deres evalueringer av forskning. Norges Forskningsråd evaluerte blant annet både humanistiske (HUMEVAL) og samfunnsvitenskapelige (SAMEVAL) fag i hhv 2017 og 2018. REF er nå i

¹³ Muhonen, R., Bennenworth, P. and Olmos-Penuela J. (2019) From productive interactions to impact pathways: Understanding the key dimensions in developing SSH research societal impact. Research evaluation. Oxford University Press. 2019

¹⁴ [Pressemeldinger \(forskningset.no\)](https://www.forskningset.no/pressmeldinger)

¹⁵ Solberg, E., Schwach, V., Aksnes, D., og Børing, P.: Lange spor i velferdsforskningen: En analyse av Forskningsrådets programmer for velferd og arbeidsliv fra 2000-2014. NIFU. 2019

Storbritannia et veletablert system hvor forskerne systematisk rapporterer og beskriver effekter av forskningen i narrativ form, som de betegner som Pathways to Impact. Denne formen for kvalitativ eller narrativ tilgang til effektbeskrivelse, beskrives som en viktig tilgang til effektmåling i samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning.¹⁶ Effekter av samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning er utfordrende å vise i kvantitative eller metriske mål, og disse metodene kan derfor ikke stå alene i en evaluering av effekter på disse områdene (Muhonen et al. 2019, se også Jong et al 2020¹⁷).

Spaapen J., van Drooge L.¹⁸ introduserer begrepet productive interactions for å beskrive utveksling av viten mellom forsker og interessent/bruker, som både er vitenskapelig robust og samfunnsmessig relevant.

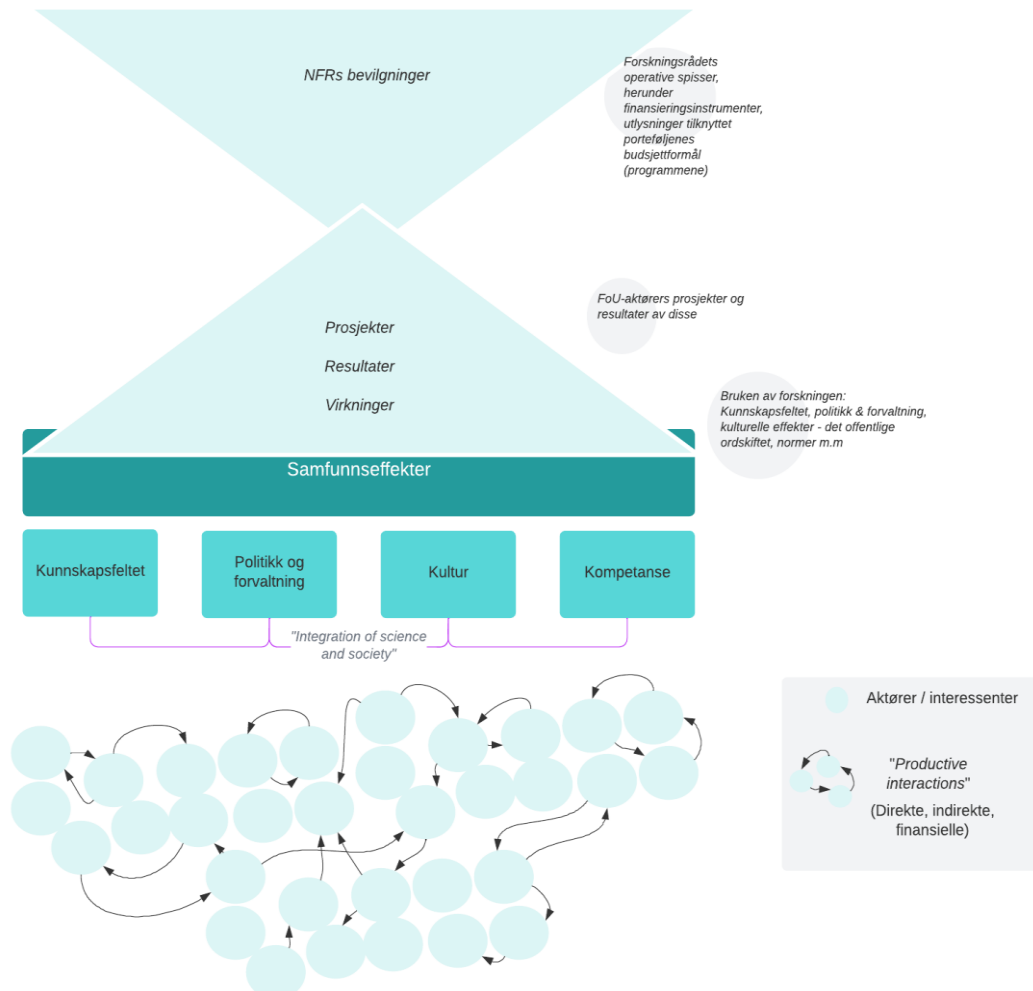
'exchanges between researchers and stakeholders in which knowledge is produced and valued that is both scientifically robust and socially relevant. These exchanges are mediated through various 'tracks', for instance, a research publication, an exhibition, a design, people or financial support. The interaction is productive when it leads to efforts by stakeholders to somehow use or apply research results or practical information or experiences. Social impacts of knowledge are behavioural changes that happen because of this knowledge'

Begrepet rommer en forståelse av interaksjonen og dynamikken mellom forsker og bruker som gjensidig verdsatt og brukbar, og skiller seg derfor fra en mer tradisjonell lineær tankegang om forskning og effekter. Forfatterne beskriver de adferdsmessige endringene som skapes gjennom disse interaksjonene som nettopp sosiale eller samfunnsmessige effekter.

¹⁶ Donovan 2007, Donovan C. (2007) 'The Qualitative Future of Research Evaluation?' Science and Public Policy, 34/8: 585–97.).

¹⁷ Jong, Stefan & Balaban, Corina & Holm, Jon & Spaapen, Jack. (2020). Redesigning research evaluation practices for the social sciences and humanities: perspectives from the European network for research evaluation in the social sciences and humanities (ENRESSH). Deeds and Days. 73. 17-35. 10.7220/2335-8769.73.1.

¹⁸ Spaapen J., van Drooge L. (2011) 'Introducing "Productive Interactions" in Social Impact Assessment', Research Evaluation, 20/3: 211–8



Figur: Produktive interaksjon mellom bevilgninger, forskning og effekter

Denne mer dynamiske måten å forstå effekter av forskning på, videreutvikles i Muhonen et al. 2019,¹⁹ hvor forfatterne utfordrer begrepet på at det resulterer i at antall interaksjoner blir det vesentlige for å kunne måle en effekt. Forfatterne ønsker å se effekt som dynamiske 'pathways' som vektlegger konteksten hvor effektene oppstår (Muhonen et al 2019). Ut fra denne tankegangen, og gjennom en casebasert tilnærming, stiller forfatterne opp en rekke modeller som visualiserer slike pathways, og forsøker med det å anerkjenne mangfoldet av måter hvor effekter kan oppstå i forbindelse med forskning. Gjennom forskjellige elementer viser og beskriver modellene hvordan viten og forskning beveger seg dynamisk og viser også samfunnets effekt på forskningen. Vi har latt oss

¹⁹ Reetta Muhonen, Paul Benneworth, Julia Olmos-Peñuela, From productive interactions to impact pathways: Understanding the key dimensions in developing SSH research societal impact, *Research Evaluation*, Volume 29, Issue 1, January 2020, Pages 34–47, <https://doi.org/10.1093/reseval/rvz003>

inspirere av disse analytiske tilnærmingene i utviklingen av metoder for vurdering av effektene av forskning knyttet til utenforskap og samfunnsikkerhet.

3.2 Gjennomføring av case-studier

I gjennomføringen av de 5 case-studiene la vi opp til en felles struktur, slik at det vil være enklere å utføre sammenligninger på tvers. Vi ser på utviklingen av denne strukturen som en del av oppdraget, men alle case-studiene vil omfatte grundig desk-research og dekning av aktørperspektiv gjennom et betydelig antall kvalitative intervjuer.

3.2.1 Desk-research

Etter å ha valgt ut de 5 casene for videre undersøkelser gjennomførte vi først en systematisk kartlegging av de skriftlige kildene som finnes av casenes mulige effekter. Det vil si at vi gikk nøye gjennom søknads, underveis- og sluttrapporter, utvalgsrapporter og tema for eventuelle vitenskapelige publiseringer, samt populærvitenskapelig formidling, som hadde blitt gjort under eller kort tid etter prosjektperioden. I tillegg utgjorde dokumenter som Lange spor i velferdsforskningen (NIFU), Porteføljeanalyser for Demokrati, styring og fornyelse, Helse, Utdanning og kompetanse og Velferd, kultur og samfunn, samt Forskningsrådets årsrapporter 2010 til 2020 (inkl. relevante departementsrapporter) viktig bakgrunnsinformasjon. Et aspekt ved disse to kildene er at de primært vil vise aktivitetsnivå. Dette er ikke et mål i seg selv, men kan være viktig for eventuelt å forklare effekter. Utlysningene vil for eksempel vise hvilke valg som er gjort med tanke på type konkurranse, og om dette følger naturlig av hvilke effekter man ønsker å oppnå.

Når det gjelder resultater og effekter av forskningen vil vi påpeke at prosjektenes sluttrapporter i mindre grad vil kunne si noe om dette, da det tar tid før disse realiseres. Sluttrapportene vil typisk være utarbeidet en god stund før eventuelle effekter av forskningen materialiserer seg.

3.2.2 Kvalitative intervjuer

Etter at den systematiske kartleggingen var gjennomført gikk vi i gang med innhenting av ny kunnskap gjennom kvalitative intervjuer, som var prosjektets hovedfase når det gjelder datainnsamling. Denne var i stor grad være rettet mot å avdekke aktørenes perspektiver og vurderinger.

Formålet med gjennomføring av kvalitative intervjuer er å sikre et som kan si noe om flest mulig aspekter knyttet til effekter av forskningen. Her vil vi fullt ut benytte oss av den økosystembaserte tilnærmingen, der vi vil legge vekt på å innhente perspektiver og

vurderinger fra alle aktørtypene som omgir forskningen på utenforskap og samfunnssikkerhet. Som beskrevet under har vi benyttet snøballmetodikk, der vi med utgangspunkt i intervjuet med prosjektleder har kommet på sporet av nye aktører å intervju.

Erfaringen med gjennomføringen av kvalitative intervjuer har i det store og hele vært meget positiv, og har i realiteten vært helt kritisk for å sikre fremdrift i case-studiene. Vi har valgt en snøball-metodikk hvor vi først intervjuet prosjektleder og deretter beveget oss videre mot de aktørene som prosjektleder anså hadde spesiell innsikt i forskningen og bruk av denne.

Vi møtte imidlertid også på betydelige problemer i å rekruttere intervjudeltakere til de ulike case-studiene. I de tilfellene hvor vi ikke fikk prosjektleder til å stille valgte vi å velge nye case. Dette var tilfelle for 2 av prosjektene.

Sammensetningen av intervjuede aktører utover prosjektleder pr. case varierer, da intervjudeltakerne i noen av casene har generell kjennskap til forskningsfeltene og bruk av forskning, og i noen tilfeller spisskompetanse og kjenner til både enkelte budsjettformål og enkeltprosjekter. Dette er i tråd med hva som har blitt funnet i tidligere studier av effekter av forskning. Antallet intervjudeltakere pr. case er også sterkt påvirket av at flere av de vi anså som mulige kilder med betydelig innsikt i prosjektene og forskningsfeltene ikke har hatt anledning til å stille til intervju, enten dette har vært deltakere i selve prosjektene, nære interessenter eller brukere av forskningen på det aktuelle feltet.

Til intervjuene ble det utarbeidet semi-strukturerte intervjuguider som er tilpasset de ulike aktørgruppene. Det tillater både effektivitet med tanke på å dekke alle relevante problemstillinger, men åpner også opp for å følge opp aspekter som viser seg særlig interessante. Intervjuene ble gjennomført over Teams.

Overordnet har vi gjennomført intervjuer med følgende:

Prosjektledere/forskere

Prosjektlederne/Forskerne som gjennomfører prosjekter med støtte fra Norges Forskningsråd er hovedmålgruppen for tiltakene i porteføljenes investeringsplaner. Det er dermed essensielt for dette oppdraget å få rede på hvordan disse opplever sammenhengen mellom Forskningsrådets strategiske områder, porteføljene og egen forskning.

For hver av casene har vi gjennomført intervju med prosjektledere. I flere av casene har vi gjennomført supplerende intervju med øvrige involverte forskere.

I selvrapportering viser prosjektledere ifølge NIFU til at forskningsprosjektene var gjennomført som effekter i seg selv. Vi har bestrebet oss på å utfordre forskerne på å se på effekter lenger ut i virkningskjeden enn dette.

Forvaltning

Kunnskapsdepartementet og øvrige bevilgende departementer og underliggende direktorater med fagansvar har en viktig rolle både for å finansiere forskningen, og etterspørre forskning med relevans for politikkutvikling. Vi undersøkte derfor hvordan disse opplever at forskningen har relevans for de politiske beslutningene som blir tatt i egen sektor. Vi har gjennomført intervjuer med direktorats- og departementsansatte i ulike stillinger, både saksbehandlere, utredningsledere og mellomledere. Basert på prosjektenes tematiske områder har vi gjennomført intervjuer med KD (3 separate intervjuer), JD, ASD og BFD. I tillegg har vi gjennomført intervjuer med representanter for NVE og DSB.

Øvrige brukere av forskning

På samme måte som for de statlige virksomhetene har vi ønsket å illustrere relevansen av forskning på utenforskap og samfunnssikkerhet hos brukere utover selve forvaltningen. Vi ønsket også å gjennomføre intervjuer med representanter for media for å belyse kulturelle effekter av forskning. Vi gjennomførte derfor intervju med Forskning.no og med Klassekampen, men fikk ikke intervju med øvrige nasjonale medier med antatt kjennskap til forskning som Aftenspoten og Morgenbladet. Vi ønsket også å intervju øvrige viktige samfunnsaktører, som NHO, LO, Den Norske Kirke og Islamsk Råd, men fikk ikke avtalt intervju med disse.

OXFORD RESEARCH

Denmark

Oxford Research A/S
Vesterbrogade 149, Bld. 12
3rd floor, 1620 Copenhagen V
office@oxfordresearch.dk

Norway

Oxford Research AS
Østre Strandgate 12
4610 Kristiansand
post@oxford.no

Sweden

Oxford Research AB
Norrandsgatan 11
111 43 Stockholm
office@oxfordresearch.se

Finland

Oxford Research Oy
Eteläinen Hesperiankatu 18
LH 2, 00100 Helsinki
office@oxfordresearch.fi

Baltics/Riga

Oxford Research Baltics SIA
Kr.Valdemara 23-37, k.2
LV-1010, Riga
info@oxfordresearch.lv

Belgium/Brussels

Oxford Research c/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
office@oxfordresearch.eu